

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Факультет ЕКОНОМІКИ І ПРАВА

Кафедра ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

другий (магістерський) рівень вищої освіти
(освітній ступінь)

на тему

Регулювання соціальних стандартів та якості життя населення життя в
Україні в умовах економічної кризи

Виконав(ла):

здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня, ф-ту ЕіП
групи 8.05.232.020.19.01

спец. 232 «Соціальне забезпечення»

ОП «Управління соціальними
проектами»

Зань Р.С.

Керівник:

к.е.н., доцент

Гончарова С.Ю.

Рецензент:

Начальник управління соціального захисту
населення Валківського району

Горошко І.В.

Харків – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	8
1.1. Сутність поняття якості життя населення та еволюція його формування	8
1.2. Сукупність економічних і соціальних умов та факторів, що впливають на якість життя населення	18
1.3. Зарубіжний досвід оцінки людського розвитку та якості життя	23
Висновок до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА КРИТЕРІЇ ЙОГО ОЦІНКИ	31
2.1. Аналіз динаміки та структури доходів населення України в умовах кризи	31
2.2. Тенденції формування доходів населення та їх нерівномірний розподіл	37
2.3. Розробка заходів для підвищення рівня та якості життя населення в Україні в умовах кризи	41
2.4 Аналіз діяльності Управління праці та соціального захисту населення Валківського району	46
2.5 Аналіз соціального захисту особам з інвалідністю в Україні	57
Висновок до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	61
3.1 Нормативно-правове забезпечення та аналіз законодавчих актів регулювання соціальних стандартів	61
3.2 Розроблення проектної пропозиції та документації соціального проекту «Я теж дитина»	65
3.2.1 Ідентифікація соціального проекту «Я теж дитина»	65
3.2.2 Загальний опис соціального проекту «Я теж дитина»	69
3.2.3 Фінансове обґрунтування соціального проекту «Я теж дитина»	72
3.2.4 Економічна та соціальна ефективність проекту «Я теж дитина»	73
Висновок до розділу 3	76
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

У сучасній фазі розвитку суспільства проблеми життєдіяльності населення та фактори, що визначають їх динаміку, набувають дуже важливого значення. Напрямок та темпи нових змін у країні, нарешті, політична та економічна стабільність суспільства багато в чому залежать від вашого рішення. Вирішення цих питань потребує чіткої урядової політики, яка зосереджується на особистості, її добробуті, їх фізичному та соціальному здоров'ї.

Вивчення рівня та якості життя населення України важливе в сучасних умовах. Зрештою, наша держава перебуває у важкій фазі суспільно-політичного та економічного розвитку, збройного конфлікту на сході, який посилює кризу в країні, поширює бідність та посилює соціальне розшарування суспільства, яке призвело до гострих напад. Незадоволення населення рівнем життя. З цієї причини проблеми, пов'язані з визначенням основних критеріїв рівня життя та якості життя, створення системи відповідних показників та визначення можливостей для практичного вдосконалення, є не менш важливими. Постійне вдосконалення системи оцінювання якості населення, науково-методичний підхід до розробки відповідної соціальної політики в умовах сучасних викликів та пошук шляхів підвищення рівня життя та якості життя мають велике значення. .

Теоретичні основи науки про рівень та якість життя з'явилися у роботах А. Сміта та Д. Рікардо. Дослідження цих вчених А. Гришнова, Н. П. Баранова, В. С. Васильченка, С. В. Гончарової, Н. А. Степаненко, В. А. з проблем регулювання та покращення якості життя населення. Робота вчених лежить в основі основних напрямків розвитку соціальної економіки, отримання доходу, оцінки та поліпшення рівня та якості життя населення.

Мета магістерської дипломної роботи: вивчення сучасного стану системи соціального захисту в Україні та виявлення проблем у сфері державного регулювання рівня та якості життя населення України.

Об'єкт дослідження – це суспільні відносини, що виникають у процесі

здійснення соціального захисту населення, його ефективності та шляхів подолання проблем, які виникають при реалізації соціального захисту.

Предмет дослідження – це правові засади соціального захисту населення в Україні.

Методи дослідження. Обрана тема з методологічної точки зору належить до вищого рівня наукового знання, вона має як наукове, так і практичне значення, а отже, в процесі дослідження були використані загальнонаукові та емпіричні методи, а саме: аналіз; синтез; індукція; дедукція; порівняння; формалізація; абстрагування; моделювання; діалектичний; історичний; логічний; аксіоматичний методи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що аспекти, досліджені у даній роботі, відповідають актуальній проблематиці як науки права соціального забезпечення, так і законодавства у цій сфері. Дипломна робота є одним із ґрунтовних досліджень за обраною тематикою.

Залежно від мети визначено наступні завдання:

Визначте основи та систематизуйте теоретичний підхід до визначення поняття «стандарт і якість життя».

Підтримка підходів до оцінки рівня та якості життя населення;

Аналіз динаміки показників, що характеризують рівень та якість життя населення України;

Дослідження фокусується на процесах, що впливають на регулювання рівня та якості життя населення України. У дослідженні досліджуються теоретичні, методологічні та практичні положення щодо напрямів зростання та регулювання рівня та якості життя населення.

У роботі використовувались такі методи дослідження: системне узагальнення, теоретичне узагальнення, порівняння, економічний та статистичний аналіз, графічний аналіз, системний аналіз.

Дослідження ґрунтується на офіційній статистиці Національної служби статистики України, роботі вітчизняних та зарубіжних вчених, періодичних наукових публікаціях та інтернет-джерелах.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

1.1 Сутність поняття якості життя населення та еволюція його формування

Для кожної держави рівень та динаміка соціальних норм, а також показники якості життя населення, критерії яких вказують на певну еволюцію в соціально-економічних процесах, є важливими орієнтирами для розвитку суспільства.

Філософи та економісти зробили вагомий внесок у розвиток теоретичних ідей щодо якості життя населення. У філософській та економічній літературі вивчення різних аспектів життя має давню історію. Умови для наукової експертизи якості життя населення ґрунтувалися на створенні та розвитку класичної економічної теорії, заснованої А. Смітом. В рамках ідеологів економічної теорії процвітання, яка допомогла сформуванню поняття якості життя людей, основою і джерелом добробуту людей стало нагромадження національного капіталу, а також показником рівня добробуту було збільшення кількості виплат на душу населення або чистих доходів нації, які функціонально залежать від землі та робочого капіталу. З того часу економічний фактор за роки заснування і майже автоматично слугує основою для підвищення рівня життя [1]. Що стосується ідей багатьох західних експертів, то термін «якість життя населення» вперше був використаний у 1920 р. У праці «Економічна теорія добробуту» А. Пігу [43]. Подальші пошуки економістів зосередилися на розробці і використанні функцій суспільного добробуту. Перші намагання це зробити пов'язують з іменами американських економістів А. Бергсона і П. Самуельсона, які побудували свою функцію на двох принципах[12]:

по-перше, функція повинна відповідати критерію Парето, тобто якщо корисність для одних членів суспільства зростає, а для інших вона не

зменшується, то функція (добробуту) має зростати;

по-друге, значення функції не залежить від перестановки її аргументів, що означає рівнозначність усіх членів суспільства. Мета цієї функції - пояснити - одна економічна ситуація краща за іншу.

Американський вчений К. Ерроу, відомий своїми свідченнями того, що суспільство, засноване на окремих пріоритетах, не в змозі прийняти спільне рішення щодо пріоритетів суспільства в цілому. Він довів, що сукупність індивідуальних переваг не призводить до оптимального соціального рішення, оскільки глобальні уподобання не є тимчасовими, що важливо для пошуку загального оптимізму. Його другим важливим висновком є те, що будь-який колективний вибір, навіть задоволення вимог тотального порядку та транзитивності, універсальності, листування Парето та незалежності від зовнішніх альтернатив, безумовно, буде людини диктатора [30].

В результаті довгострокового розвитку економічна теорія добробуту (сукупність знань та оцінок, що оцінюють філософів та економістів щодо можливостей досягнення соціального добробуту) у 20 столітті. вона почала перетворюватися на теорію суспільного вибору і все більше і більше асоціюється з політичним процесом, появою демократії тощо. Сьогодні Нобелівський лауреат А. Сен визнаний одним із найвідоміших теоретиків економіки добробуту на Заході. Його внесок у цю область досліджень пов'язаний із посиланням на етичні принципи. За його словами, подальший розвиток теорії добробуту вимагає розуміння складних категорій свободи, прав та загальної взаємозалежності. Він зазначає, що економіка добробуту - це чорна діра в економічній теорії, яка впадає в щось, але нічого не повертає [9].

Соціологи відіграють не менш важливу роль у безпосередньому лікуванні та сприйнятті категорії життєдіяльності населення. Перш за все, завдяки соціологічній роботі якість життя населення розкрилася як соціальна концепція, так і суб'єктивний аспект оцінки рівня та якості життя людей, які за Об'єктивна мета, є нероздільною одиницею, на думку більшості вчених, нарешті отримана методологічна основа для визначення змісту та подальшої кількісної оцінки (кількісне вимірювання якісних параметрів життя). Сама соціологія є відносно молодого наукою, поява в її полі зору категорії такої

складної, як якість життя населення, була викликана певним суспільним попитом і стала символом зміна парадигм дослідження в багатьох науках і в багатьох країнах у середині 20 століття.

У свою чергу, цю зміну спричинила об'єктивна криза - відчутний спад з кінця 1960-х рр. Темпи економічного зростання в багатьох великих західних країнах, масові соціальні протести населення, збройні конфлікти, проблеми забруднення навколишнього середовища тощо. Якість життя населення вже вважався більш широким поняттям, ніж традиційна концепція добробуту нації, яка починала відображати все - від стану здоров'я людини до ефективності соціально-економічна політика в цілому.

Виходячи з того, що універсальність категорій пов'язана з багатовимірним характером життєвих характеристик, її основну ідею можна подати у вигляді діаграми, що відображає п'ять основних типів життєвої діяльності населення для їх роль у житті людини. (рис.1.1).

Рис.1.1. Види життєдіяльності населення (за М. І. Фащевським [38])

Основним законом України громадянам гарантується соціальний захист у різних формах його прояву[37]:

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ч. 5 ст. 17).

Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів (ч. 3 ст. 36).

7

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ч. 1 ст. 46).

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ч. 2 ст. 47).

Включно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки (п. 6 ч. 1 ст. 92).

Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування (п. 3 ч. 1 ст. 116).

Отже, варто відзначити, що основоположні засади соціального захисту відображені в Конституції України та знаходять своє продовження в інших національних нормативно-правових актах.

Поняття «соціальний захист» у широкому розумінні визначають як діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийняттого рівня життя [8].

Соціальний захист, на відміну від соціального забезпечення, передбачає гарантії щодо охорони праці, здоров'я, навколишнього природного середовища, оплати праці та інші заходи, необхідні для нормальної життєдіяльності людини й функціонування держави. Соціальне забезпечення у порівнянні із соціальним захистом є вужчим поняттям і позначає практику виплати пенсій, соціальної допомоги, соціального догляду. Відповідно до міжнародних стандартів соціальне забезпечення включає також право на медичну допомогу, медичне страхування, державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, утримання і виховання за державні кошти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [9].

Однак можна зустріти й ширше тлумачення соціального забезпечення, що дозволяє говорити не лише про розбіжності в поглядах науковців, а й про близьке смислове навантаження понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». Так, Б. Сличинський відносить до предмета права соціального забезпечення такі види розподільчих відносин:

- забезпечення пенсіями;
- забезпечення допомогою різних категорій громадян;
- соціальне обслуговування осіб похилого віку й непрацездатних громадян;
- безплатне медичне обслуговування й лікування;
- санаторно-курортне лікування;
- соціальна допомога сім'ям, які мають дітей;
- забезпечення житлом за рахунок державного чи комунального житлового фонду;
- надання освітніх послуг;
- надання безплатної чи пільгової можливості користуватися досягненнями культури.

Спільним для зазначених відносин є те, що вони мають майновий характер, виникають у зв'язку з обов'язковим забезпеченням за рахунок держави осіб, які цього потребують, і не передбачають взаємних зобов'язань матеріального характеру з боку громадян, їх сукупність і становить у цілому предмет права соціального забезпечення [7].

Система соціального захисту виконує дві основні функції. По-перше, це зменшення негативних наслідків бідності шляхом надання короткотермінової адресної допомоги бідним верствам населення; по-друге, запобігання бідності шляхом створення умов для участі громадян у належно оплачуваній продуктивній праці та соціальному страхуванні в працездатний період [6].

Населення (конкретна людина чи територіальна громада людей) вступає в контакт з навколишнім природним та штучним середовищем (соціально-економічним, політичним тощо) завдяки праці - професійній діяльності, пропонуючи умови життя, певні матеріальні блага, і є джерелом творчого задоволення потреб, розвитку, професійного та соціального, духовного та фізичного вдосконалення самої людини.

Робота певним чином формує потреби людини та створює умови для задоволення цих потреб. Використання матеріальних і нематеріальних товарів і послуг - другий важливий атрибут людини, який характеризує споживчий аспект їхнього життя. У той же час задоволення біологічних потреб (зокрема харчових потреб) може змінюватися, коли бажані кількісні параметри задовольняються лише якісно (більш збалансований і здоровий раціон), але соціальні потреби особистості і, перш за все, територіальні громади людей динамічні та теоретично майже безмежні.

Репродуктивний аспект життя належить до інших видів, це означає, крім усього іншого, не тільки фізичну заміну певних поколінь іншими, але й відновлення та посилення фізичних та соціальних характеристик - здоров'я, здатності до роботи, рівень освіти, професіоналізм тощо. Поселенський аспект важливий, оскільки впливає на спосіб життя населення та сприяє єдності життя людей. З одного боку, це специфічна просторова організація життя; з іншого боку, це особливий підхід, особливі потреби, особливі вимоги населення щодо власного місця проживання.

Адже соціально-природна діяльність відображає взаємодію людини з навколишнім середовищем. Ця взаємодія, в принципі, відбувається через усі інші зазначені аспекти життя, але окремий її вибір вказується шляхом визначення цінності для життя людей і, перш за все, якості цього життя.

Звичайно, специфічний поділ життя на певні райони - це абстракція, а

життєдіяльність населення визначається одночасно усіма аспектами життя. Питання полягає в тому, як населення «живе» своїм життям, як задовольняють свою вітальню, свої соціальні та духовні потреби та інтереси через умови праці, оплату праці, рівень та структуру споживання, організацію життя, природно довкілля, соціально-економічні умови життя. Все це дозволяє зробити висновок, що життя та його якість значно відрізняються за різних умов.

У таблиці 1.1 розглянемо визначення та підходи різних наук до якості життя населення.

Таблиця 1.1

Визначення якості життя населення: підходи з позицій різних наук

Визначення	Автори, рік
1	2
Філософія	
Якість життя – синтез матеріальних і духовно-творчих сторін життя, рівень реалізації родових сил людини, його інтелекту, творчого смислу життя.	О. І. Субетто, 2003 [34]
Якість життя – комплексна інтегральна характеристика положення людини в різних соціальних системах, що виражає ступінь її соціальної свободи, можливостей всебічного розвитку, сукупність культурних та духовних цінностей, переданих в її розпорядження.	О. С. Тодоров, 1980 [37]
Економіка	
Якість життя – комплекс характеристик життя індивіда, які обумовлюють його оптимальний хід у конкретний час, у певних умовах і місці та які забезпечують адекватність його параметрів основним видам діяльності і потребам людини.	Колектив науковців Всеросійського НДІ технічної естетики, 2000 [12]
Якість життя – рівень розвитку і ступінь задоволення всього комплексу потреб та інтересів людей, що визначається соціальним самопочуттям населення.	Колектив авторів НДІ «Всеросійський центр рівня життя», 2001 [13]
Якість життя – рівень загального добробуту людей, який важко піддається кількісному виміру, оскільки в додаток до показників матеріального споживання це поняття включає також споживання людьми таких неоплачуваних ними благ як чисте навколишнє середовище, особиста та національна безпека, політичні та економічні свободи та безліч інших умов людського благополуччя.	В. С. Автономов та ін., 1999 [14]
Якість життя – категорія, яка об'єднує низку соціально-економічних параметрів, що охоплюють всю соціо-екосистему, і характеризує стан задоволення матеріальних, соціальних та інших потреб теперішнього та прийдешнього поколінь в умовах збереження довкілля залежно від існуючих економічних тенденцій та розвитку	Л. В. Ноздріна, 2001 [18]

Продовження таблиці 1.1

1	3
Якість життя – об’єктивна характеристика населення з певним рівнем та способом життя	Н. М. Рімашевська, 2001 [13]
Якість життя – економіко-філософська категорія, що характеризує матеріальну та духовну комфортність існування людей.	І. М. Салій, 2005 [14]
Соціологія	
Якість життя – соціологічна категорія, що виражає якість задоволення матеріальних та культурних потреб людей, якість харчування, якість і модність одягу, комфорт житла, якість системи охорони здоров’я, освіти, сфери обслуговування, навколишнього середовища, структуру дозвілля, ступінь задоволення потреб в змістовному спілкуванні, творчій праці, рівень стресових станів, структуру розселення тощо.	Енциклопедичний соціологічний словник, 1995 [41]
Якість життя – якість соціального та фізичного навколишнього середовища, в якому люди намагаються ліквідувати свої нестатки і реалізувати потреби.	Л. Уінго, 1973 [45]

Зокрема, філософи виправдовують якість життя як складне явище, яке характеризує рівень виконання людиною, можливості для розвитку, різні рівні прояву потреб. [35]. Економісти та соціологи, лідери численних публікацій у цій галузі, переймаються насамперед задоволенням потреб та якості споживання, навіть якщо певні дослідження свідчать про те, що якість життя характеризується саме населенням. [13].

Поняття «якість життя» набуває ширшого значення і його пов'язують з задоволенням життям, матеріальним добробутом, відчуттям особистого щастя, професійною реалізацією, вмінням вирішувати життєві проблеми та справлятися з стресами, а також рівнем задоволення життєвих потреб та досягнення цілей [15].

Показниками якості життя є: здоров'я людей - його стан характеризується наступними показниками: тривалість життя, рівень смертності, тривалість і тяжкість захворювань тощо; харчування - регулярність харчування, його склад, цінність; освіта - тривалість і рівень навчання; ступінь оволодіння науковими знаннями, художній і моральний рівні літератури, доступність бібліотек, телебачення, музеїв та інших закладів культури; зайнятість і умови праці - умови і характер праці, й напруженість і ефективність, відповідність особистим нахилам і здібностям людей, свобода

вибору професії, тривалість робочого часу, щорічних відпусток, зайнятість і безробіття, матеріальна і моральна оцінка праці; житлові умови - площа і облаштування житла, обстановка, зручність планування і благоустрій населеного пункту; соціальне забезпечення - соціальна рівність, гарантія зайнятості, забезпечення старості, тимчасової непрацездатності, допомога сім'ям з дітьми та відповідні показники допомог, пенсій, дотацій тощо; одяг - якість, можливість вибору, доступність, міцність і різноманітність одягу та взуття; відпочинок і вільний час - його тривалість, можливість вибору, доступність різних установ для відпочинку і спорту, туризму; права людини - можливості реалізації прав людини, забезпечення безпеки; захист від епідемій, катастроф, стресової напруги у зв'язку з військовими і національними зіткненнями.

Основні складові якості життя населення представлені на рис.1.2.

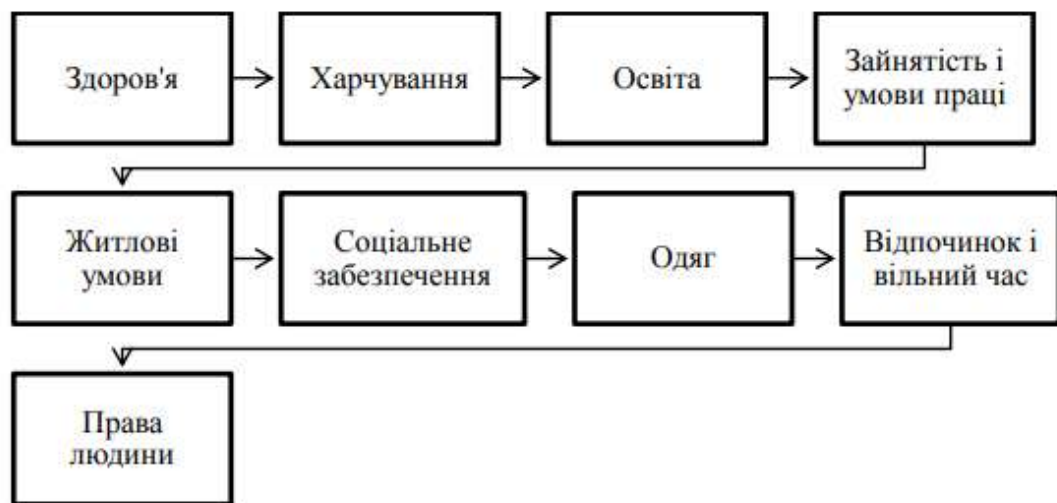

Рис.1.2 Показники якості життя населення [2]

Отже, підвищення якості життя виступає критерієм і необхідною умовою людського розвитку. Концепція людського розвитку наголошує на пріоритетності ролі людини, визначаючи, що людина – мета економічного зростання, а не його ресурс.

Місцеве середовище щоденного перебування людини є частиною середовища більшої громади, тому якість життя населення залежить від

взаємозв'язку інтересів людей та глобальних факторів, що впливають на їхнє життя. У той же час, прагнення одних людей до кращої якості життя впливає на поведінку та бажання інших [40]. Визначеність соціального суб'єкта виявляється в його діяльності, а активність в свою чергу визначається комплексом потреб. Відомий російський економіст Н. Д. Кондратьєв зазначав: «Ми визначаємо стан відповідності або порушеної рівноваги між окремими частинами тіла або між тілом і навколишнім середовищем, і є похідним від цього стану дослідження способи відновити цей баланс». Тому потреби людини - це внутрішня причина свого життя, а головними інтересами є інтереси людини - форма вираження і засіб задоволення потреб.

Інтереси виступають посередником між людиною, носієм потреб та світом зовнішніх об'єктів, що дає змогу задовольнити ці потреби. Наприклад, потреба в харчуванні задовольняється людиною, яка вибирає можливі конкретні продукти та їх споживання.

Включення інтересів у визначення якості життя має принципове значення. Підхід до особистості, орієнтований на потреби, сприяє ілюзії потреби у підтримці державного патерналізму у великих масштабах для задоволення потреб населення та «споживчого суспільства» в цілому, в той час як Поняття «інтерес» в основному пов'язане зі створенням умов, що сприяють ефективності життя людини, завдяки якій вони почуваються добре. Інтереси служать теоретичною зміною від спрямованості на фактори та умови, що сприяють ефективному функціонуванню людей. Це не особисті інтереси, а суспільні інтереси - регіональні та загальнодержавні.

Складність категорії якості життя населення означала, що представники різних наук хотіли структурувати концепцію по-своєму і вибрати найцікавіші показники з точки зору конкретної науки, яку слід оцінювати. Багато дослідників наголошують на принциповій неможливості кількісного показника якості життя населення [3], аргументуючи свою позицію тим, що якісна різниця у споживчих товарах чи соціально-економічних процесах не дозволяє зменшити компоненти якості життя в ціле. Це сприяє інтеграції та диференціації уроків, більш чіткому визначенню та оновленню предметів дослідження.

1.2. Сукупність факторів, що впливають на якість життя населення

Зміни у соціально-економічному та суспільно-політичному житті України, обумовлені трансформаційними процесами в державі, призвели до кількісних та якісних змін у визначенні соціально-економічної сутності категорії «якість життя». Ухвалення нашою країною курсу на євроінтеграцію викликало необхідність вивчення життєвого рівня населення через призму міжнародних стандартів та нормативів у цій галузі, що сформувало необхідні та достатні передумови до перегляду традиційних уявлень про якість та рівень життя і розробки відповідних якісно нових теоретико-методологічних підходів у цій сфері. Якість життя є однією з найважливіших соціально-економічних категорій. Багатогранність цієї категорії полягає в тому, що вона охоплює цілу гаму соціально-економічних відносин, що виникають у різних сферах суспільного життя, яке є середовищем для розвитку та задоволення різноманітних потреб населення. Тому, визначаючи зміст категорії «якість життя», необхідно враховувати, що головним чинником, який формує сутність цієї категорії, є потреби. Саме від рівня розвиненості в суспільстві потреб у різноманітних життєвих благах залежить соціально-економічний розвиток країни, а отже, і рівень життя її громадян.

На рівень життя населення впливає велика кількість факторів, що визначають кількісні та якісні параметри досліджуваного явища, а саме: історичні, економічні, суспільно-політичні, соціально-правові, природно-кліматичні, інтелектуально-культурні.

Експертами Національного інституту стратегічних досліджень України було виокремлено три групи факторів, що мають найбільший вплив на людський розвиток, а отже, і на якість життя, а саме: економічні (39 %), соціальні (44 %), політичні (17 %) [2].

Статистичне оцінювання рівня життя населення вимагає формування повної та репрезентативної системи показників, яка б дозволила кількісно охарактеризувати об'єкт дослідження з метою визначення реального якісного стану рівня життя населення країни, певних суспільних класів, соціальних

груп або окремих верств населення (рис.1.3) [3].

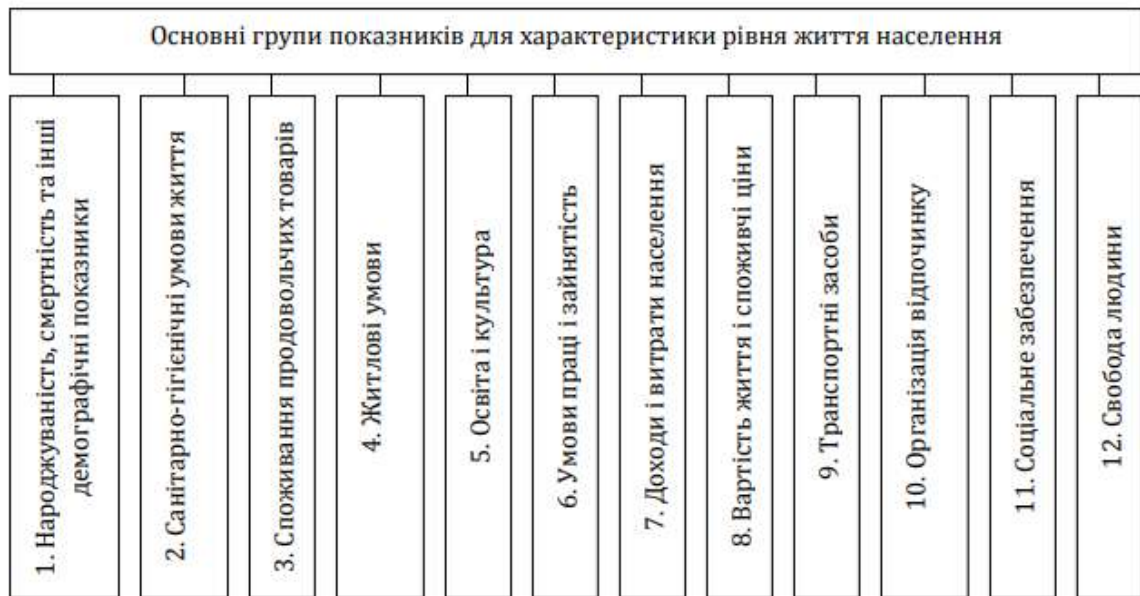

Рис.1.3. Система показників рівня життя населення, запропонована ООН

Узагальнення світової та вітчизняної практики побудови систем статистичних показників для оцінки рівня життя населення дозволило зробити висновок, що кожна із запропонованих систем показників має свої специфічні особливості, слабкі та сильні сторони, але в них простежуються спільні риси(рис. 1.4).

На нашу думку, узагальнюючи спільні риси зазначених вище систем, статистичні показники, що характеризують життєвий рівень населення, можна об'єднати у два блоки: блок економічних показників та блок соціальних показників.

Таким чином, кожна з розглянутих систем показників містить значну кількість індикаторів, що використовуються для оцінки життєвого рівня населення та характеризують різні його аспекти. Однак сучасні системи показників не дають цілісної оцінки та малопридатні для здійснення міжрегіональних та міжнародних порівнянь, оскільки, як зазначалося вище, містять велику кількість показників, методологія розрахунку окремих показників у різних системах досить часто відрізняється. Тому на сьогодні все

більшої актуальності набувають питання побудови єдиного інтегрального показника рівня життя населення, застосування якого дозволило б дати однозначну характеристику рівня та динаміки розвитку суспільства в міжнародному та регіональному розрізі.

Рис.1.4. Система показників рівня життя населення

Державні соціальні гарантії - це встановлена законодавством та іншими нормативно-правовими актами мінімальна заробітна плата, доходи громадян, пенсійні виплати, соціальна допомога, розмір інших видів соціальних виплат які гарантують рівень життя не нижчий за прожитковий мінімум.

Державні соціальні норми та стандарти, як правило, встановлюються та затверджуються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, за участю та узгодження з іншими частинами соціального партнерства.

Типи державних соціальних стандартів та наступні стандарти відрізняються за своєю сферою застосування: державні соціальні стандарти доходу; державні соціальні стандарти у сфері соціальних послуг; державні

соціальні стандарти у сфері житлово-комунальних послуг; державні соціальні стандарти у сфері транспорту та послуг; державні соціальні стандарти у галузі охорони здоров'я; державні соціальні стандарти у забезпеченні навчальними закладами; державні соціальні стандарти у сфері надання послуг установам культури; державні соціальні стандарти у сфері послуг, державні соціальні стандарти у сфері побутових послуг, торгівлі та громадського харчування[32]..

У сучасній Україні дуже важливою є проблема забезпечення держави хоча б мінімальними умовами життя, необхідними громадянам. Динаміка його відображена на рис. 1.5.

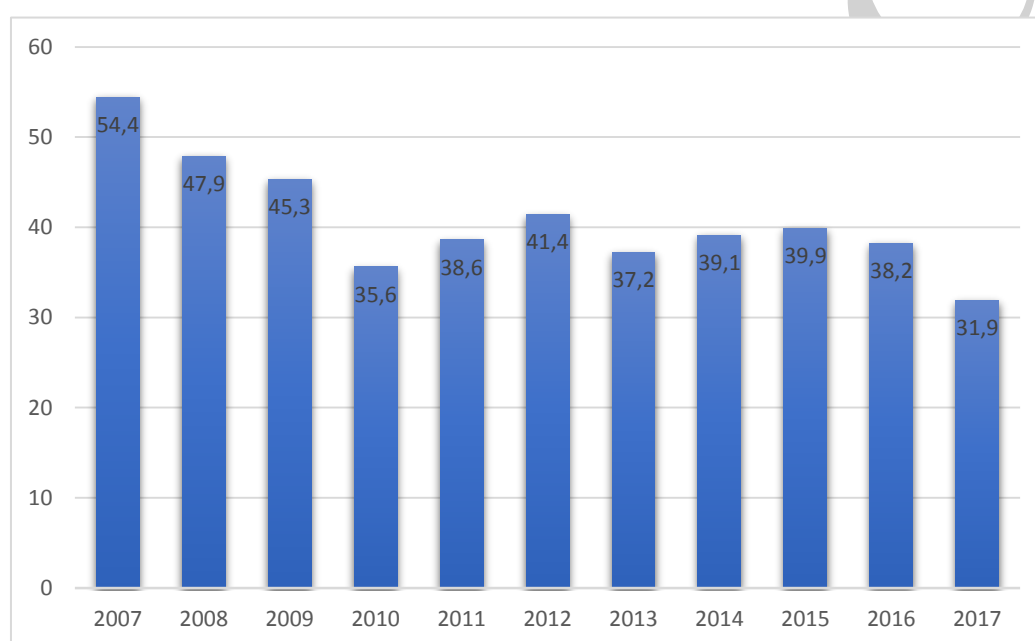

Рис. 1.5. Частка населення з середньодушовими еквівалентними доходами в місяць, нижчими прожиткового мінімуму, протягом 2007–2017 років, % [33]

Згідно з інформацією з рис. 1.5 частка населення в Україні з середньодушовими доходами в місяць, нижчими за прожитковий мінімум, із 28,4% у 2007 році зменшилася до 6,4% у 2017 році. Тобто, наприклад, у 2017 році за загального погіршення економічного стану в державі офіційна статистика фіксує покращення соціального забезпечення населення, зокрема щодо рівня 2016 року [27].

Згідно з прогнозами НБУ у 2017 році чисельність отримувачів субсидій

зросте до 8,5 мільйонів сімей (з 15,0 мільйонів сімей), на що в держбюджеті закладено 47,1 млрд. грн. [36]. За наявного підходу до реалізації соціальної політики та за значного погіршення стану державних фінансів, як це було у 2018–2015 роках, відбувається зниження офіційних соціальних стандартів. Цей процес має місце тоді, коли індексація рівня прожиткового мінімуму не є адекватною щодо наявних темпів інфляції

В нашому суспільстві досі не лише не вироблено «імунітету» до цього вкрай шкідливого для держави явища, але й правляча верства здебільшого сама заражена «офшорним вірусом». З перемогою Революції Гідності громадськість стала масово викривати схеми розкрадання бюджетних коштів, і в цій проблемі намітилась позитивна тенденція до її вирішення в майбутньому. Зокрема, на зміну паперовим державним тендерам прийшла вітчизняна електронна система публічних закупівель «ProZorro».

На Світовому комунікаційному форумі в Давосі у 2016 році ця система перемогла в номінації «Технологія майбутнього» й була визнана однією з кращих у світі. Зі слів секретаря Національної ради реформ Дмитра Шимківа, лише у III кварталі 2016 року ця система дала змогу зекономити біля 3 млрд. грн. державних коштів під час здійснення публічних закупівель. Згідно з інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України рівень тіньової економіки в Україні у 2015 році склав біля 40% [4]. З огляду на те, що у 2015 році ВВП України становив 1 980 млрд. грн. [11], чисті прибутки тіньового сектору у 2015 році становили біля 790 млрд. грн. ($1\,980 \text{ млрд. грн.} \times 0,40 = 792 \text{ млрд. грн.}$), з яких понад 500 млрд. грн. припадає на корпоративний сектор національного господарства.

Відповідно, жодних позитивних зрушень в Україні у цій сфері за 2018–2016 роки практично не відбулося.

Діючі сьогодні в Україні методики та обчислені на їх основі соціальні стандарти населення не забезпечують основних соціальних гарантій у сфері доходів. Така ситуація є наслідком обмежених можливостей державного бюджету щодо забезпечення на належному рівні цих стандартів.

1.3. Зарубіжні досвід регулювання соціальних стандартів та показників якості життя населення

Актуальність проблем оцінки якості життя підтверджується ініціативами міжнародних організацій, насамперед ООН, урядами країн та експертною спільнотою. Так, за ініціативою Президента Франції було створено Комісію з вимірювання економічних досягнень і соціального прогресу, рекомендації якої беруться до уваги у процесі планування та моніторингу.

Певні зобов'язання взято з боку Європейської комісії, у тому числі шляхом встановлення цільових показників розвитку до 2020 року у стратегії Європейського Союзу «Європа 2020: стратегія розумного, сталого й інклюзивного зростання» [11]. Ще у 2007 році на конференції «За межами ВВП», організованої за участю Європейського парламенту, Римського клубу, Європейської комісії, Організації економічного співробітництва та розвитку і Всесвітнього фонду природи, було задекларовано нові підходи до вимірювання суспільного прогресу. Зокрема, президент Європейської комісії Ж. Мануель Баррозу наголосив, що «ВВП безумовно є дуже цінним інструментом економічної політики, але він не може повністю відобразити все різноманіття та серйозність проблем сучасності. Вирішити проблеми сьогодення і майбутнього неможливо інструментами та підходами минулого. Тому настав час виходити за межі ВВП» [25].

Наразі державними та приватними установами розроблено більше 150 композитних індикаторів добробуту для оцінки ефективності діяльності урядів різних країн в економічній, соціальній та екологічній сфері на міжнародному рівні. Існує більше сотні ініціатив щодо використання показників якості життя у процесі прийняття рішень на національному й місцевому рівні. Показники, за допомогою яких оцінюється рівень і якість життя на міжнародному рівні, можна розділити на кількісні і якісні: кількісні включають ВВП або національний дохід на душу населення, рівень доходу і його розподіл в суспільстві, рівень споживання різних матеріальних благ і послуг за класами товарів, рівень зайнятості та інше. Якісні показники якості життя включають показники умов праці, побуту і дозвілля людини тощо. Необхідно зазначити,

що кількісні індикатори необхідні для оцінки об'єктивних сторін якості життя. Однак неможливо оцінювати досягнення суспільного прогресу лише з використанням кількісних (економічних) показників, незважаючи на відносну простоту їх збору та інтерпретації. На поточний момент не існує єдиного підходу до оцінки якості життя населення. Різноманіття підходів до вимірювання якості життя узагальнено у додатку А.

Нова європейська стратегія розвитку на наступні 10 років – «Європа 2020: Стратегія розумного, сталого і інклюзивного зростання», прийнята Радою ЄС у 2010 році, базується на здійсненні аналізу моніторингу якості життя населення країн ЄС. Згідно Стратегії 2020, визначається три найважливіших напрями зростання: Розумне зростання (розвиток економіки, що базується на знаннях та інноваціях), Стійке зростання (створення економіки, що передбачає раціональне використання ресурсів, зеленої економіки); Інклюзивне зростання (соціальна інклюзія, підвищення рівня зайнятості населення, досягнення соціального та територіального узгодження). Після проведення конференції «За межами ВВП» поступово актуалізувалося питання розробки набору індикаторів для аналізу якості життя у країнах-членах ЄС. У 2015 році Європейський комітет статистичних систем (European Statistical System Committee - ESSC) прийняв рішення щодо розробки відповідного набору показників для країн-членів ЄС. Наразі зроблена лише перша спроба щодо об'єднання даних з декількох джерел для виміру якості життя в ЄС за наступними напрямками:

Матеріально-побутові умови; продуктивна чи основна активність; здоров'я; освіта; дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія); економічна та фізична безпека; державне управління (влада) та основні права; природа та навколишнє середовище; загальне сприйняття життя. Національні системи оцінки якості життя, зберігаючи загалом можливості для міжнародних порівнянь, враховують специфіку сучасного розвитку та історичне минуле кожної конкретної країни. Також більш повно та інформативно ці системи відображають актуальні потреби її громадян, визначають економічний, соціальний, екологічний, духовних контекст їх життєдіяльності. Різноманіття підходів окремих країн до вимірювання якості життя узагальнено у додатку Б.

Проаналізуємо індекс людського розвитку у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Принцип розрахунку	Індикатори	Кількість охоплених країн
Індекс людського розвитку	ПРООН	Середньо геометричне трьох індексів	Очікувана тривалість життя, освіта, валовий національний дохід	187
Індекс добробуту (Prosperity Index) [2].	Дослідницька організація Legatum Institute	Інтегральна оцінка параметрів	Економіка, рівень розвитку підприємництва і можливостей в бізнесі, державне управління, освіта, охорона здоров'я, рівень безпеки, особиста свобода, соціальний капітал	110
Індекс/рейтинг міст з найвищою якістю життя	Консалтингова компанія Mercer Human Resource Consulting	Рейтингові оцінки	39 критеріїв оцінювання: політико-соціальне середовище, економічні показники, наявність певних обмежень (наприклад, цензури), якість системи охорони здоров'я, якість системи освіти, доступність і вартість житла, культурне життя, клімат і ймовірність природних катаклізмів	215 міст світу
Індекс якості життя Gallup [21]	Інститут Gallup	Соціологічне обстеження якості життя	Здоров'я, освіта, матеріальний достаток, громадська активність, політична свобода, соціальні зв'язки, довкілля, економічна та фізична безпека	Змінюється з року в рік
Індекс людського розвитку за методикою Моніторингу регіонального людського розвитку	Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи		Шість блоків, 33 показники	

Індекс людського розвитку ПРООН (ІЛР) розраховується щорічно для 187 країн світу. Індекс розраховується експертами ООН спільно з групою незалежних міжнародних дослідників, що використовують, поряд з аналітичними розробками, статистичні дані різних міжнародних організацій. Індекс публікується у спеціальній серії доповідей ООН про людський розвиток.

ІЛР вимірює досягнення країни з точки зору стану здоров'я, одержання освіти і фактичного доходу її громадян, за трьома основними напрямками, для яких розраховуються власні індекси:

Індекс валового національного доходу, вимірюваний величиною валового національного доходу на душу населення в доларах США за паритетами купівельної спроможності;

Індекс очікуваної тривалості життя: здоров'я та довголіття, вимірювані показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні;

Індекс освіти: доступ до освіти, що вимірюється середньою очікуваною тривалістю навчання дітей шкільного віку та середньою тривалістю навчання дорослого населення. Ці виміри стандартизуються у вигляді числових значень від 0 до 1, середнє геометричне яких являє собою інтегральний показник ІЛР (також зі значеннями від 0 до 1).

Згідно з методологією Legatum Institute, що входить у міжнародну інвестиційну групу Legatum (відома британська дослідницька організація), розраховується Індекс добробуту (Prosperity Index) для 110 країн світу. Базою Індексу є економетричний аналіз 89 показників, що відображають вплив різних чинників на добробут та дохід. Значимість впливу кожного показника визначається через регресійний аналіз або експертні оцінки, що дозволяє побудувати індекси нижнього порядку за такими 8 основними напрямками: економіка, рівень розвитку підприємництва і ведення бізнесу, державне управління, освіта, охорона здоров'я, рівень безпеки, особиста свобода і соціальний капітал [43].

Рейтинг міст з найвищою якістю життя складається щорічно міжнародною консалтинговою компанією у сфері людських ресурсів Mercer Human Resource Consulting. Список має важливе значення для компаній при

прийнятті рішень, де вести свою діяльність і як оплачувати роботу своїх співробітників. Список ґрунтується на результатах щорічного порівняльного дослідження 215 міст світу. Оцінка проводиться на основі даних за 39 критеріями, такими як політико-соціальне середовище, економічні показники, наявність певних обмежень (наприклад, цензури), якість системи охорони здоров'я, якість системи освіти, доступність і вартість житла, культурне життя, клімат і ймовірність природних катаклізмів. За точку відліку зі 100 балами в рейтингу якості життя в містах було прийнято Нью-Йорк [24].

Методика Моніторингу регіонального людського розвитку України (розробники – Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України та Державна служба статистики України) розроблена у 2012 році і впроваджена в практику роботи органів державної статистики [33]. Методика спирається на ідеї та принципи, сформульовані ПРООН [17].

Виходячи з можливостей наявної інформаційної бази, національна методика передбачає більш повне урахування багатоаспектності людського розвитку, охоплюючи соціальне та природне середовище, фінансування відповідних напрямів соціально-економічної політики, безпосереднє віддзеркалення демографічної ситуації та розвитку ринку праці, більш детальну характеристику рівня життя, умов проживання, стану та охорони здоров'я населення.

Поняття «якість життя» використовується дуже широко, але воно не має загальноновизнаної формалізованої структури і стандартного набору індикаторів. Пріоритети залежать від потреб людей, тісно пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку країн і регіонів, а також від можливості і джерел отримання достовірної інформації.

Тому в різних міжнародних індексах використовуються різні критерії і різна методика розрахунку. Узагальнення досвіду свідчить про наявність трьох ключових проблем, які необхідно розв'язати для забезпечення моніторингу оцінки якості життя в Україні:

- розроблення концептуальних підходів до вимірювання якості життя;
- формування системи показників;
- визначення порядку розрахунку узагальнюючих показників.

Висновок до розділу 1

Першим кроком у роботі було проаналізовано сутність та еволюцію поняття «якість життя» населення. Тож для будь-якої держави рівень та динаміка соціальних стандартів та показників якості життя населення, критерії яких свідчать про певний перебіг соціально-економічних процесів, є значимими орієнтирами щодо розвитку суспільства.

У результаті тривалого розвитку, економічна теорія добробуту (комплекс знань і оціночні судження філософів та економістів про можливості досягнення суспільного благополуччя) в ХХ ст. стала трансформуватися в теорію суспільного вибору і дедалі більше пов'язуватися з політичним процесом, становленням демократії тощо.

Зокрема, філософами якість життя обґрунтовується як складний феномен, який характеризує рівень самореалізації людини, можливості розвитку, різні рівні прояву потреб (індивідуальний і системно-соціальний). Категорія розглядається часто в рамках загальної філософії якості з позицій цивілізаційного розвитку і соціоприродної еволюції. Економісти і соціологи, які виступають лідерами за кількістю публікацій в даній області, звертають увагу насамперед на задоволення потреб і якість споживання, хоча деякі роботи вказують на те, що якість життя характеризує саме населення. Заслуговує на увагу оцінка якості життя через наявність вільного часу у людей. Характерним стало привнесення згодом у поняття якість життя населення фактору стану навколишнього природного середовища[26].

Складність категорії якості життя населення обумовила прагнення представників різних наук по-своєму структурувати поняття і відібрати для його оцінки найбільш цікаві, з точки зору конкретної науки, показники. Чимало дослідників наголошують на принциповій неможливості існування єдиного кількісного показника, аргументуючи свою позицію тим, що якісна відмінність предметів споживання або соціально-економічних процесів не дозволяє звести складові якості життя в єдине ціле. Дискусії щодо змісту і структури категорії якості життя населення продовжуються. Це сприяє як інтеграції, так і подальшій диференціації наук, більш чіткому окресленню та актуалізації предметів їх вивчення.

На другому етапі було проаналізовано структуру соціальних стандартів України, з'ясувалося, що діючі сьогодні в Україні методики та обчислені на їх основі соціальні стандарти населення не забезпечують основних соціальних гарантій у сфері доходів. Запропоновані в дослідженні системні заходи за умови їх реалізації урядом спроможні суттєво обмежити обсяги тіньової економіки та забезпечити збільшення податкових надходжень до державного бюджету, необхідних для підвищення соціальних стандартів українського суспільства.

На третьому етапі було розглянуто зарубіжний досвід регулювання соціальних стандартів на показників якості життя населення де була розглянута Методика Моніторингу регіонального людського розвитку України розроблена у 2012 році і впроваджена в практику роботи органів державної статистики. Методика спирається на ідеї та принципи, сформульовані ПРООН. Виходячи з можливостей наявної інформаційної бази, національна методика передбачає більш повне урахування багатоаспектності людського розвитку, охоплюючи соціальне та природне середовище, фінансування відповідних напрямів соціально-економічної політики, безпосереднє віддзеркалення демографічної ситуації та розвитку ринку праці, більш детальну характеристику рівня життя, умов проживання, стану та охорони здоров'я населення.

Поняття «якість життя» використовується дуже широко, але воно не має загально визнаної формалізованої структури і стандартного набору індикаторів. Пріоритети залежать від потреб людей, тісно пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку країн і регіонів, а також від можливості і джерел отримання достовірної інформації. Тому в різних міжнародних індексах використовуються різні критерії і різні методики розрахунку. Узагальнення досвіду свідчить про наявність трьох ключових проблем, які необхідно розв'язати для забезпечення моніторингу оцінки якості життя в Україні [14]:

- розроблення концептуальних підходів до вимірювання якості життя;
- формування системи показників;
- визначення порядку розрахунку узагальнюючих показників.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА КРИТЕРІЇ ЙОГО ОЦІНКИ

2.1. Аналіз динаміки та структури доходів населення України в умовах кризи

Що стосується України, то за період становлення її державності система соціального захисту населення зазнала кардинальних змін від пострадянської системи «зрівнювання» до європейської системи «диференціації». Проте, на думку багатьох науковців, в даній сфері відбулися суто теоретичні зміни, які пов'язані з методами залучення джерел фінансування та механізмом здійснення соціальних виплат. Перед Україною постали розширені зобов'язання щодо дотримання міжнародних соціальних стандартів, які вимагають диверсифікації каналів проведення соціальних виплат та делегування частини соціальних функцій центрального уряду домогосподарствам та корпоративному сектору. На даний час всі держави члени Ради Європи ратифікували Європейську соціальну хартію, Україна підписала Європейську соціальну хартію 7 травня 1996 р. і тільки Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137V ратифікувала цей документ.

Оскільки об'єктами та суб'єктами соціальної політики виступають з однієї сторони державні інститути, а з іншої – населення країни, то доцільно розглядати комплексну систему соціального захисту як державний інститут опіки найменш захищеного прошарку населення[24].

Відповідно до інституційної парадигми “соціальний захист населення – відносини між суспільством та соціально вразливими верствами соціуму з приводу отримання ними економічних благ (соціальні виплати, допомоги, компенсації, пільги, податкові знижки та кредити) для забезпечення існуючих у країні соціальних стандартів через діяльність відповідних інститутів (соціальні гарантії, соціальні стандарти, соціальні нормативи, державні та громадські організації, фонди і установи, а також корпорації і міжнародні

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	180	171	181	238	215	95	106	131	90
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	122	117	123	148	138	96	105	120	92
Пенсії	856	971	1040	1043	1010	113	107	107	96
Грошова допомога від родичів та інших осіб	188	176	191	203	191	93	108	106	94
Негрошові доходи	268	244	263	310	276	91	107	117	88
Всього загальних доходів	3720	4032	4318	4470	4165	108	107	103	93
Доходи від продажу особистого і домашнього майна	5	5	1	1	3	108	25	121	188
Доходи від продажу нерухомості	15	4	16	2	9	27	407	14	388
Використання заощаджень, позики, повернені домогосподарству борги	120	101	117	88	107	83	115	75	121
Всього сукупних ресурсів	3841	4134	4454	4563	4247	107	107	102	102

Найбільшу питому вагу серед грошових доходів домогосподарств України займає, безперечно, оплата праці. Також значущими є доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, пенсії та грошова допомога від родичів, частка яких є найбільшою в структурі грошових доходів. До соціально-значущих доходів домогосподарств в Україні відносяться: заробітна плата; пенсії; стипендії; допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою [70]. Як бачимо з табл. 2.1, грошові доходи за аналізований період постійно зростають (з 3452,8 грн до 4461,8 грн на одне домогосподарство), але ж якщо співставити попередній рік з наступним, то спостерігається негативна динаміка (зниження з 109,72% до 107,2%). Схожа ситуація відзначена і за такими елементами витрат як, оплата праці, пенсії, грошова допомога від родичів. В той же час, в Україні збільшуються та мають

позитивну динаміку за період 2015–2016 років доходи від підприємницької діяльності, доходи від продажу сільськогосподарської продукції та не грошові доходи.

Останні, до речі, з 91,31% до 117,67% за період 2015-2018 рр., а в 2015 році вже спостерігається зниження до 88,9%. Загальні доходи та сукупні ресурси у відсотках поступово знижуються. Тепер проаналізуємо дохід 2017-2019 років в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка сукупних ресурсів домогосподарств за 2017-2019 рр.

Найменування елементів доходу	У середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн		
	2017	2018	2019
Грошові доходи	4940	5179	5418
Оплата праці	2698	2852	2968
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	227	220	225
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	144	140	142
Пенсії	1032	1019	1028
Грошова допомога від родичів та інших осіб	195	193	195
Негрошові доходи	284	279	283
Всього загальних доходів	4320	4239	4287
Доходи від продажу особистого і домашнього майна	2	2	2
Доходи від продажу нерухомості	9	9	9
Використання заощаджень, позики, повернені домогосподарству борги	104	105	105
Всього сукупних ресурсів	4401	4336	4336

Як видно з табл. 2.2, грошові доходи поступово збільшуються та в 2020 році за прогнозом складуть 5657,1 грн на одне домогосподарство.

Споживчі грошові витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство за період з 2015 р. по 2019р. зросли на 208,0 грн., а саме: з 3129,0 грн. (2018 р.) до 3338,0 грн. (2015 р.). В структурі витрат переважають споживчі сукупні витрати – в 9,5 разів більше за попередній рік, зокрема на

продукти харчування та безалкогольні напої – 56 %. Витрати на продовольчі товари та харчування поза домом зросли у Карпатському (288,0 грн.), Подільському (234,4 грн.) та Причорноморському (188,5 грн.) районах. Від’ємне значення витрат на особисте підсобне господарство має лише Центральний економічний район – 53,13 грн. (2018 р.), 47,77 грн. (2015 р.). Майже в 24 рази менше сім’ї України почали витратити на купівлю нерухомості у 2015 р., великим показником є Поліський район – -58,6 грн., та Східний – -27,3 грн. за місяць. Споживчі грошові витрати на купівлю акцій, сертифікатів, валюти, вклади до банків значно знизились, крім Східного та Карпатського районів, їх показники сягнули 41,8 грн. та 42,5 грн. Неспоживчі грошові витрати всіх домогосподарств на території України у 2018 р. склали 370,0 грн., у 2015 – 353,9 грн. у середньому за місяць[56].

Аналізуючи вищезазначені результати можемо зробити певні висновки, встановити причини, перешкоди та тенденції зміни рівня доходів населення. Перешкоди економічного розвитку України ведуть за собою виникнення загальноекономічних причин зменшення доходів населення, які формують тенденції зміни структури та рівня доходів. Обґрунтування тенденцій зміни структури та рівня доходів населення України: перешкоди економічного розвитку України:

- геополітичні ризики, центрами яких є Україна та Близький Схід, що мають значний вплив на Україну та світову фінансову систему в цілому;
- порушення торговельних та фінансових зв’язків у регіонах;
- залежність країни від імпортних енергоносіїв та відсутність джерел компенсації втрати російського газу, перехід в режим жорсткої економії;
- поглиблення бюджетного дефіциту через падіння економічного розвитку, посилення політичних ризиків, значні видатки на проведення АТО.

Загальноекономічні причини зменшення доходів населення України:

- зменшення обсягів виробництва (починаючи з III кварталу 2015 року по теперішній час); стійке зниження ВВП (за підсумками 2016 року падіння ВВП країни склало 7,5%;

- девальвація гривні – 100%, рівень споживчої інфляції – 25%, дефіцит бюджету за підсумками 2015 року (63 млрд грн);

зниження продуктивності праці в Україні майже наполовину, скорочення промислового виробництва на 10,7%;

зменшення сплати податків непрямого характеру з реалізації товарів і послуг унаслідок зниження купівельної спроможності населення;

зростання ціни на паливно-мастильні матеріали, газ, електроенергію (їх питома вага в собівартості продукції промисловості і сільського господарства збільшилась з 20% до 60%);

втрати банківської системи (третина від усіх депозитних вкладів населення, золотовалютні резерви країни зменшилися до 7,5 млрд доларів).

Тенденції зміни структури та рівня доходів населення України:

зростання номінальних доходів населення при зниженні їх купівельної спроможності; зниження реальних доходів населення внаслідок неконтрольованих інфляційних процесів; збільшення частки соціальних трансфертів у структурі доходів населення, яке не веде до зростання якості життя; диспропорції в структурі доходів населення через нерозвиненість підприємницького потенціалу; висока регіональна диференціація та поляризація доходів населення; низький рівень заробітної плати у частині галузей та регіонів; підвищення податкового навантаження на доходи населення у вигляді прямих і непрямих податків; зменшення питомої ваги оплати праці найманих працівників в структурі ВВП, що свідчить про знецінення робочої сили.

Тож, перед Україною стоїть ще багато перешкод і випробувань на шляху до покращення економічних показників. Державі доведеться вирішити широкий спектр невідкладних проблем, пов'язаних з розробкою ефективної моделі антикризового регулювання економічних відносин, щоб максимальною мірою пом'якшити наслідки негативних впливів та розбалансованості механізмів регулювання економічної політики.

2.2. Тенденції формування доходів населення та їх нерівномірний розподіл

Система розподілу доходів населення передбачає використання певних засобів і механізмів їх регулювання на макроекономічному рівні господарювання. Макроекономічний рівень регулювання доходів дозволяє підтримувати рівень соціальної безпеки за тими показниками, що стосуються відносин розподілу доходів, а також створювати стимули до зростання ефективності суспільної праці, що відіграє особливу роль у процесі відтворення валового внутрішнього продукту (ВВП) [15]. Він стосується усіх стадій формування та розподілу доходів:

- довиробничого розподілу як частини єдиного відтворювального процесу;
- факторного розподілу доходів у частині формування соціальних стандартів, оподаткування доходів, контролю за дотриманням принципів соціальної справедливості у розподілі;
- перерозподілу доходів – вилучення частини доходів у одних для передання їх іншим через податки, бюджет, кредитну політику тощо.

Головним суб'єктом регулювання доходів на макроекономічному рівні виступає держава, яка формує принципи та здійснює соціальну політику розподілу та перерозподілу доходів.

Державне регулювання доходів та заробітної плати полягає в їх перерозподілі через бюджет шляхом диференційованого оподаткування різних груп одержувачів доходів та соціальних виплат населенню. Інструментами державного регулювання доходів виступають:

- державні витрати на соціально значущі блага;
- перерозподіл доходів через бюджет на основі системи оподаткування;
- удосконалення механізму доходно-майнового оподаткування;
- удосконалення системи соціального захисту незапрацездатного населення;
- встановлення принципів функціонування системи соціального страхування працездатного населення тощо.

Держава у регулюванні розподілу доходів повинна виступати як суб'єкт

ринкових відносин, який прагне реалізувати інтереси суспільства в цілому. Такий підхід відповідає сучасній теорії нової ролі держави, яку започаткували російські вчені Р. Грінберг і О. Рубінштейн, згідно з якою держава, виступаючи інвестором у соціальному секторі, є суб'єктом ринку, який реалізує потреби суспільства у розвитку людського капіталу й інтелектуального потенціалу країни [34]. На їхню думку, нова роль держави полягає у тому, що вона як найважливіший інститут суспільства відповідає за колективні інтереси, реалізація яких вимагає бюджетних ресурсів. І в цьому сенсі витрати держави ніяк не можна розглядати у вигляді безповоротних втрат бюджету. Задоволення потреб суспільства, досягнення поставлених цілей – це і є та віддача, яка перетворює державні витрати на інвестиції.

Визначення ролі та механізмів здійснення політики розподілу доходів. Держава повинна здійснювати як соціальні, так і економічні функції, орієнтовані на створення умов гарантування соціальної безпеки (що стосуються розподілу доходів), на основі стимулювання ефективного розвитку суспільного виробництва. Держава у своїх видатках цілком залежить від доходів державного бюджету, тому повинна орієнтуватися на визначення економічних умов для виконання соціальних функцій у відносинах розподілу, розробляти принципи, методи, засоби, інструменти здійснення політики розподілу доходів за даних економічних умов; урахувати вплив соціальних результатів формування доходів на економічний розвиток країни.

Оцінка забезпечення стану соціальної безпеки, що залежить від системи і механізму розподілу доходів. Вона передбачає аналіз та оцінку процесів та показників розподілу доходів; визначення причин і наслідків соціальних суперечностей; оцінку загроз соціальній безпеці; визначення потенціальних можливостей підтримання стану соціальної безпеки, що безпосередньо залежить від результатів розподілу доходів.

Визначення засобів регулювання відносин розподілу з боку держави. На цьому етапі формується законодавче та нормативно-правове забезпечення у сфері соціальної безпеки та державного управління процесами розподілу та перерозподілу доходів. Мають бути розроблені соціальні пріоритети та показники соціальної безпеки, які залежать від результатів розподілу доходів і

які ґрунтуються на можливостях сучасного етапу розвитку економіки.

Розробка та впровадження заходів політики розподілу, спрямованої на розвиток економіки та гарантування соціальної безпеки. Значення індикаторів соціальної безпеки, що стосуються розподілу доходів в Україні, стосуються ряду показників, які є стимулюючими, обмежуючими, мають оптимальне, задовільне, незадовільне, небезпечне та критичне значення.

Оцінка ефективності засобів державної політики регулювання доходів, яка покликана вчасно виявляти та запобігати проявам негативного розвитку соціальних та економічних процесів. Діяльність держави з виявлення та усунення внутрішніх і зовнішніх загроз для соціальної сфери передбачає: виявлення випадків, коли фактичні або прогнозні параметри економічного розвитку відхиляються від граничних значень соціальної безпеки; розробку комплексних державних заходів щодо виходу країни із зони небезпеки; організацію роботи з реалізації комплексу заходів задля подолання або недопущення виникнення загроз у соціальній сфері; експертизу рішень, що приймаються з фінансових і господарських питань, із позиції соціальної безпеки; організацію системи контролю за виконанням заходів щодо усунення загроз у соціальній сфері[21].

Конкретні заходи державної політики розподілу доходів повинні тісно переплітатися із іншими напрямками економічної політики. Ці заходи реалізуються на макро- рівні.

Так, ринковий механізм оплати праці склався на основі низки Законів України, Постанов Кабінету Міністрів України, Генеральних угод між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями, наказів Міністерства праці та соціальної політики України, інструкцій Державного комітету статистики України [27-37]. Відповідно до наведених документів здійснювалося формування механізму функціонування ринкового розподілу заробітної плати. Воно, як свідчить досвід реформування, значною мірою ґрунтується на системі оплати праці, яка існувала у командно-адміністративній системі, а також на досвіді реформування системи заробітної плати інших країн.

Підвищення добробуту громадян, зниження бідності та досягнення соціальної справедливості у розподілі доходів визначено як головне завдання Мінсоцполітики на 2018-2016 роки.

Головними напрямками цієї політики передбачено: наближення прожиткового мінімуму до його фактичного рівня; збільшення розмірів мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії та соціальних допомог; удосконалення системи державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій; опрацювання нових підходів до визначення прожиткового мінімуму з метою приведення їх у відповідність до сучасних потреб; опрацювання питання щодо поетапного підвищення мінімальної заробітної плати для забезпечення встановлення її розміру на рівні, не нижчому прожиткового мінімуму для працездатних осіб; зростання розміру посадового окладу працівника і тарифного розряду; скорочення розриву між розміром мінімальної заробітної плати та посадовим окладом працівника і тарифного розряду та інші заходи.

Програма також передбачає інші цілі, реалізація яких прямо чи опосередковано визначається через удосконалення відносин розподілу та перерозподілу доходів: забезпечення гідної старості; забезпечення ефективної державної підтримки найбільш вразливих категорій населення (адресне надання допомоги найбільш вразливим верствам населення).

Збереження нації (зміцнення стійкості та цінності інституту сім'ї, створення ефективної системи соціальної підтримки родин та дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, запровадження у суспільстві європейських стандартів гендерної рівності та протидії торгівлі людьми) [141].

З огляду на складну соціально-політичну ситуацію та економічну кризу, більшість із поставлених завдань за 2018-2015 рр. не реалізовано. Певні заходи лиш почали проводитися з вересня 2015 року. Реалізація наведених завдань має конкретизуватися через організаційні, економічні, інституційні механізми. Вона можлива за умови підвищення ефективності виробництва та спрямованої діяльності усіх суб'єктів економічних відносин, від яких залежить реалізація цих завдань.

2.3. Розробка заходів для підвищення рівня та якості життя населення в Україні в умовах кризи

В Україні існує управління праці та соціального захисту населення, саме ця структура займається поліпшенням якості життя різних груп населення.

Метою державної політики щодо підняття рівня та якості життя населення має бути визнання того, що цієї мети не можна досягти включно шляхом підтримки соціально незахищених верст населення. Необхідні комплексні підходи, орієнтовані як на бідні, так і на відносно забезпечені верстви суспільства.

Ефективні напрями держави щодо підвищення рівня та якості життя всіх верст населення незалежно від їх матеріального положення мають спиратися на забезпечення сталого економічного зростання, всебічний розвиток і оптимальне використання трудового потенціалу країни, поліпшення ситуації на ринку праці тощо.

Факторами перспективного розвитку держави є [25]:

забезпечення підвищення ВВП на основі залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій в економіку;

удосконалення територіально-галузевої структури господарства, надання пріоритету наукомістким галузям;

розвиток соціальної інфраструктури, розширення сфери послуг;

впровадження та реалізація ефективних заходів відносно адресної підтримки малозабезпечених.

Безперечно найважливішим напрямом соціально-економічної політики уряд та держави повинно бути досягнення стійкої позитивної динаміки добробуту населення на основі збільшення платоспроможного попиту, зокрема підвищення заробітної плати працюючого населення.

Надалі доцільним буде привести найбільш вагомні показники та показати, яким чином за допомогою них можна оцінити стан якості життя населення в Україні (табл. 2.3) [46].

Таблиця 2.3

Оцінка якості життя населення України, за основними показниками
(2016 –2017 рр.)

Показник	2016	2017
1	2	3
Природне середовище		
Індекс екологічної безпеки	0,6256	0,6252
Частка населення, яке вважає екологічну ситуацію у своєму місті / селі відносно або цілком благополучною, %.	45	42
Державні видатки в галузі екології, у % до ВВП	0,6	0,7
Соціальне середовище		
Здоров'я		
Бюджетні видатки на охорону здоров'я, у % до ВВП	1,13	1,98
Кількість лікарняних закладів, тис.	1,8	1,7
Кількість лікарів усіх спеціальностей, осіб на 10000 населення	186	178
Кількість середнього медичного персоналу, осіб на 10000 населення	88,6	82,5
Очікувана тривалість життя при народженні, років (жінки)	77	77,8
Очікувана тривалість життя при народженні, років (чоловіки)	68,1	69
Освіта		
Бюджетні видатки на освіту, у % до ВВП	6,67	5,23
Дошкільні навчальні заклади, тис.	15	145
Загальноосвітні навчальні заклади, тис.	17	17
Вищі навчальні заклади (3–4 рівень акредитації), од.	277	288
Частка населення, яке скоріше або повністю задоволено своєю освітою, %	41	40
Частка населення, якому не вистачає можливості дати дітям повноцінну (бажану) освіту, %.	22	25
Безпека		
Всього виявлено злочинів	529139	531254
Всього засуджено осіб	102170	115324
Культура		
Бюджетні видатки на культуру, мистецтво, фізичну культуру, туризм, у % до ВВП	1,13	1,15
Кількість закладів культури, мистецтва за видами (театри, музеї, бібліотеки, стадіони, палаци спорту, гуртки тощо), тис	34356	33989
Кількість внутрішніх туристів і екскурсантів, на 100 тис. населення	1490	1782
Туристи–громадяни України, які виїжджали за кордон, осіб	2085203	2054185
Частка населення, якому вистачає повноцінного дозвілля, %.	24,6	22,8
Частка населення, якому не вистачає можливості повноцінно проводити відпустку, %.	42,4	42,7
Житло		
Розмір житлової площі, м ² на 1 особу	23,9	23,8

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
Кількість сімей та однаків, які перебували на квартирному обліку на кінець року, тис.	657	640
Кількість сімей та однаків, які одержали житло протягом року, тис.	3	2,8
Економічне середовище		
ВВП на одну особу за ПКС у дол. США	3054,6	2001,6
Індекс споживчих цін до грудня попереднього року	143,3	142,3
Співвідношення зовнішнього боргу та ВВП, %	54	66
Тіньова економіка, %	42	47
Частка населення, яке вважає себе бідними, %	27	32
Зайняте населення працездатного віку, у % до населення відповідної вікової групи	64,5	64,7
Безробітне населення працездатного віку, у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	9,7	9,5
Темпи зростання номінальної заробітної плати, до попереднього року, %	106	120,5
Темпи зростання реальної заробітної плати, до попереднього року, %	93,5	79,8
Суспільно-політичне середовище		
Частка населення, яке незадоволене роботою уряду, %.	42	68
Частка населення, яке вважає, що сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди, %	72	43
Довіра до ЗМІ, %	19	13
Частка населення, яке повністю або скоріше за все задоволене своїм життям, %	32	27

Отже як видно з таблиці 2.3 рівень життя населення в Україні залишає бажати кращого. Так, наприклад, сфері здоров'я в нашій державі урядом приділяється дуже мало уваги. Лікарняні заклади не мають належного матеріального забезпечення задля повноцінного їх функціонування. В галузі освіти в зв'язку з глибокою кризою зростає частка населення, яка просто не має змоги навчатися у вищих навчальних закладів, оскільки не вистачає коштів на оплату навчання, а кількість місць державного замовлення у вищих навчальних закладах скорочується з кожним роком. Не все прозоро і з безпекою в нашій державі, особливо сьогодні, коли в країні йде війна. Крім того з кожним роком зростає кількість вчинених злочинів, зокрема у 2016 році їх було зареєстровано 529 тис., а у 2017 році вже 531 тис. При цьому кількість засуджених майже в 5 разів менша від кількості злочинів. Це свідчить про некомпетентну роботу внутрішніх органів безпеки в нашій країні. Одним з

болючих питань для кожного громадянина є рівень життя.

На сьогодні по частці ВВП на одну особу ПКС у дол. США Україну обійшли країни третього світу. Частка ВВП на душу населення складала у 2016 році 3054,6 доларів, а вже у 2017 році 2001,6 доларів. При цьому рівень цін зростає, і рівень інфляції сягає 43%, а реальна заробітна плата зменшується. Несприятливим також є і суспільно-політичне середовище в нашій країні, рівень незадоволення роботою влади з кожним роком зменшується, так у 2016 році він становив 42 %, а у 2015 – 68 %. При цьому частка населення, яке повністю задоволене своїм рівнем життя в Україні сягає лише 32 % у 2018 році та 27 % у 2017 році.

Заслуговує уваги польський досвід розв'язання проблем, щодо підвищення рівня та якості життя населення. Операційною програмою «Людський капітал», яка була частиною Стратегії розвитку Польщі на 2007-2013 рр., головною метою визначено підвищення рівня життя населення, а до пріоритетів віднесено:

- зростання конкурентоспроможності та інноваційної економіки;
- покращення фізичної та суспільної інфраструктури;
- зростання рівня зайнятості, розвиток людського та соціального капіталу;
- розвиток та підтримка сфери охорони здоров'я;
- інвестиції в освіту та інфраструктуру освітньої сфери;
- підвищення якості освітніх послуг, їх відповідності потребам ринку праці;
- здійснення ефективної міграційної політики;
- промоція професійної мобільності працюючих [5].

Тому для ефективного підвищення рівня та якості життя населення України, необхідно комплексно усувати проблеми в багатьох напрямках, а саме[22]:

- скорочення бідності;
- розвиток освіти;
- соціальний захист населення;
- розвиток ринку праці;
- розвиток економіки;

покращення медичної сфери

Для підвищення рівня та якості життя необхідним є підвищення заробітної плати та її індексація відповідно до ефективності праці. Забезпечення державою у сфері житлової політики, впровадження систем доступного житла.

В сфері соціального захисту необхідне впровадження справедливих принципів нарахування пенсій залежно від стажу й заробітку, довести мінімальний розмір пенсій до рівня реального прожиткового мінімуму для непрацездатної особи. Адже з прийняття пенсійної реформи з жовтня 2017 року, не всі отримують гідні виплати по пенсії. Також привести основні державні соціальні гарантії до рівня об'єктивно розрахованого прожиткового мінімуму, розширення напрямів соціальної роботи з сім'ями.

Для забезпечення умов гідної праці необхідним є [58]:

впровадження нормативно-правової бази, що стимулюватиме розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності;

розроблення державних і галузевих програм, які забезпечать створення якісних та технологічних робочих місць для ефективної роботи;

мотивація легальної зайнятості; забезпечення фінансування державних програм зайнятості випускників навчальних закладів;

все більше впровадження гнучких форм зайнятості.

Загалом привівши у дію ряд основних показників виміру рівня життя населення можна зробити висновок про низький його рівень в нашій державі. Дані показники дають змогу побачити та наглядно оцінити стан тієї чи іншої галузі в нашій державі та розробити ряд управлінських рішень щодо поліпшення ситуації чи вдосконалення стану галузей, аби повною мірою забезпечити гідний рівень життя задля формування фізично, політично, економічно, та культурно здорової нації.

Сучасна держава може стійко розвиватися тільки за умови, якщо її економічна політика спрямована на поліпшення рівня життя населення, розширення їх можливостей формувати власне майбутнє. Для цього необхідно не тільки збільшувати доходи населення, а й поліпшувати багато інших компонентів рівня життя громадян:

створювати реальну рівність для здобуття освіти і працевлаштування;
забезпечувати рівні можливості для чоловіків та жінок;
високий рівень медичного обслуговування;
якісне харчування.

2.4 Аналіз діяльності Управління праці та соціального захисту населення Валківського району

Управління праці та соціального захисту населення у Валківському районі утримується за рахунок коштів державного бюджету. Граничну чисельність, фонд оплати праці працівників та видатки на утримання управління в межах виділених асигнувань визначає голова районної адміністрації після попередньої експертизи у фінансовому відділі. Управління праці та соціального захисту є юридичною особою, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в установах Державного казначейства, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Управління праці та соціального захисту населення у Валківському районі відповідно до покладених на нього завдань:

забезпечує реорганізацію заходів, спрямованих на посилення мотивації до праці, удосконалення її організації, оплати та нормування;

аналізує ситуацію в соціально-трудої сфері на відповідній території, стан справ з укладенням колективних договорів на підприємствах, в установах та організаціях; сприяє організації переговорного процесу між сторонами соціального партнерства, надає їм організаційно-методичну допомогу; забезпечує у межах своїх повноважень дотримання законодавства з питань колективно-договірного регулювання соціально-трудої відносин, вирішення колективних трудої спорів (конфліктів); здійснює реєстрацію, облік, зберігання колективних договорів, змін та доповнень до них;

бере участь у розробленні та забезпечує разом з іншими культурними підрозділами районні держадміністрації, органами місцевого самоврядування,

об'єднаннями громадян здійснення заходів регіональної програми з питань охорони праці, впровадження регіональної системи запобігання травматизму не виробничого характеру; сприяє впровадженню безпечних виробничих процесів і устаткування;

вивчає стан використання трудових ресурсів, аналізує розвиток процесів, які відбуваються на ринку праці, готує відповідні пропозиції та прогнози, забезпечує і бере участь у розробленні та здійсненні територіальної програми зайнятості населення, заходів, спрямованих на реалізацію довгострокової державної політики розвитку трудового потенціалу;

забезпечує діяльність комісій у справах альтернативної (невійськової) служби та комісій з розгляду питань, пов'язаних з наданням статусу учасника війни;

здійснює державний контроль за охороною праці, додержанням законодавства про соціальний захист населення, своєчасну і не нижче визначеного державою мінімального розміру виплати заробітної плати, а також за своєчасним проведенням на підприємствах навчання та інструктажів, забезпеченням працюючих засобами індивідуального захисту, лікувально-профілактичним харчуванням, молоком, миючими засобами, наданням працівникам пільг і компенсацій, передбачених законодавством;

забезпечує соціальний захист працюючих, зайнятих на роботах з шкідливими та небезпечними умовами праці, вживає заходів до якісного проведення атестації робочих місць на відповідність нормативно-правовим актом про охорону праці;

бере участь у розслідуванні групових, а також смертельних нещасних випадків, професійних захворювань і аварій відповідно до законодавства: організовує розслідування, облік та аналіз нещасних випадків не виробничого характеру;

організовує роботу з надання пільг інвалідам, ветеранам війни та праці, забезпечує надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

аналізує стан реалізації комплексних програм, здійснення заходів

соціальної підтримки малозабезпечених верств населення, надання встановлених законодавством пільг соціально незахищеним громадянам та подає голові районної держадміністрації пропозиції з цих питань;

забезпечує надання адресної цільової грошової допомоги малозабезпеченим громадянам, а також сім'ям з дітьми;

здійснює в установленому порядку компенсаційні витрати інвалідам на бензин, технічне обслуговування та ремонт автомобіля, транспортне обслуговування інвалідів, а також вартості санаторно-курортного лікування;

формує банк даних одержувачів соціальної допомоги за категоріями сімей та видами допомоги, здійснює перерахунок раніше призначених допомог та субсидій;

забезпечує цільове використання бюджетних асигнувань, передбачених на соціальний захист населення;

організовує роботу соціальних інспекторів;

видає посвідчення ветеранів війни, «Ветеран праці»;

надає консультаційно-правову допомогу підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності з підготовки документів для призначення пенсій, а також сприяє громадянам в одержанні документів, необхідних для призначення пенсій та допомоги;-

сприяє впровадженню персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

проводить інвентаризацію особових справ і особових рахунків осіб, які одержують допомогу, в установленому законодавством порядку;

подає пропозиції органам місцевого самоврядування щодо встановлення нормативів робочих місць, призначених для працевлаштування інвалідів, сприяє створенню виробництв, цехів і дільниць для використання їхньої праці, професійно-технічному навчанню і перекваліфікації інвалідів, перевіряє на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності умови праці інвалідів;

організовує матеріально-побутове обслуговування інвалідів, ветеранів війни та праці, їх санаторно-курортне лікування, надання протезно-ортопедичної допомоги, забезпечує інвалідів транспортними засобами в

установленому порядку;

створює мережу і організовує роботу територіальних центрів соціального обслуговування пенсіонерів та інвалідів, контролює якість та своєчасність надання ними соціальних послуг;

вносить в установленому порядку пропозиції щодо встановлення піклування над повнолітніми дієздатними особами, які за станом здоров'я потребують догляду;

забезпечує у разі потреби піклування до будинків-інтернатів (пансіонатів) громадян похилого віку та інвалідів, надає допомогу в організації роботи зазначених закладів;

сприяє благодійним, релігійним організаціям, окремим громадянам та їх об'єднанням у наданні соціальної допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці ц громадянам похилого віку;

сприяє підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації працівників соціальної сфери;

підтримує функціонування апаратно-програмних засобів управління у складі єдиної інформаційної мережі у складі Мінпраці, а також єдине комп'ютерне інформаційне і телекомунікаційне середовище;

надає методичну допомогу з питань охорони праці;

організовує і проводить консультації, здійснює розгляд звернень громадян, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до компетенції управління, вживає відповідних заходів до усунення причин, які викликають скарги;

роз'яснює громадянам положення нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції управління;

інформує населення з питань, що належать до компетенції управління, через засоби масової інформації.

Управління праці та соціального захисту населення у Валківському районі має право:

- здійснювати контроль за наданням інвалідам, ветеранам праці та війни, сім'ям загиблих військовослужбовців, сім'ям з дітьми, іншим громадянам пільг, установлених законодавством;

2. перевіряти стан безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на виробничих об'єктах, що перевіряється, обов'язкові для виконання розпорядження щодо усунення виявлених недоліків;

3. вимагати від посадових осіб усунення від роботи працівників, які не пройшли медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань з охорони праці, на мають допуску до відповідних робіт або порушують вимоги нормативно-правових актів про охорону праці;

4. подавати органам державного нагляду за охороною праці пропозиції про притягнення до відповідальності працівників підприємств, установ та організацій, які не дотримуються вимог нормативно-правових актів про охорону праці;

5. здійснювати контроль за дотриманням підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності встановленого порядку оформлення документів (у тому числі їх достовірності) для призначення допомоги;

6. одержувати в установленому порядку від інших структурних підрозділів районної держадміністрації, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності інформацію, документи та інші матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

7. подавати районній держадміністрації та головному управлінню праці та соціального захисту населення пропозиції з питань, що належать до компетенції управління;

8. здійснювати контроль за своєчасним проведенням атестації робочих місць працівників, зайнятих на підземних роботах, на роботах з шкідливими і небезпечними умовами праці;

9. залучати спеціалістів інших структурних підрозділів районної держадміністрації, підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до компетенції управління.

Управління праці та соціального захисту населення під час виконання

покладених на нього завдань взаємодіє з іншими структурними підрозділами районної держадміністрації, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами, установами, організаціями, громадянами та їх об'єднаннями.

Дане управління складається з відділів, які в своїй діяльності керуються положенням про відділ а працівники відділів посадовими інструкціями (додаток1-5).

Управлінням соціального захисту населення проводяться заходи, направлені на реалізацію чинного законодавства щодо призначення та виплати соціальної допомоги, інших соціальних виплат та компенсацій, надання житлових субсидій громадянам на оплату житлово-комунальних послуг у грошовій формі.

В управлінні на обліку перебуває 1894 одержувачі різних видів державної допомоги.

За звітний період за рахунок коштів державного бюджету проведено виплату:

- допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами 22 одержувачам на загальну суму 39,7 тис. грн.;
- допомоги при народженні дитини 578 одержувачам на загальну суму 2 026,2 тис. грн.;
- допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування 31 одержувачу на загальну суму 492,0 тис. грн.;
- допомоги на дітей одиноким матерям 242 одержувачам на загальну суму 1 665,4 тис. грн.;
- тимчасової державної допомоги дітям 6 одержувачам на суму 20,5 тис. грн.;
- допомоги 166 малозабезпеченим сім'ям на суму 1 676,5 тис. грн.;
- допомоги 376 особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю на суму 2 180,0 тис. грн.;
- державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд 100

одержувачам допомоги на суму 473,4 тис. грн.;

- допомоги особі, яка здійснює догляд за особою з інвалідністю I або II групи внаслідок психічного розладу 46 одержувачам на суму 292,1 тис. грн.;

- тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату 25 одержувачам на суму 112,4 тис. грн.

- щомісячної компенсаційної виплати непрацюючій працездатній особі, що доглядає за особою з інвалідністю I групи, а також за особою, яка досягла 80-річного віку 90 одержувачам на суму 8,7 тис. грн.;

- допомогу на дітей, які виховуються в багатодітних сім'ях 129 одержувачам на суму 840,4 тис. грн.;

- відшкодуванням послуги з догляду за дитиною до 3-х років "муніципальна няня" 2 особам на суму 10,4 тис. грн.

На обліку перебуває 7 сімей, яким призначено державну соціальну допомогу на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та грошове забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом "гроші ходять за дитиною". Сума виплаченої допомоги цим сім'ям становить 407,0 тис. грн.

За рахунок коштів Міністерства соціальної політики України проведено виплату щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг на суму 215,1 тис. грн. 63 одержувачам допомоги на 222 членів сім'ї.

За рахунок коштів місцевого бюджету проведено виплату компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги 9 особам на суму 6,1 тис. грн.

За призначенням різного виду соціальної допомоги до управління звернулося 470 заявників, позитивне рішення про призначення допомоги прийнято по 444 особових справах. Допомогу сім'ям з дітьми призначено 262 заявникам на суму 1 956,9 тис. грн. Тимчасову допомогу дітям призначено 4

заявникам на суму 5,3 тис. грн. Допомогу малозабезпеченим сім'ям призначено 110 уповноваженим особам сім'ї на суму 303,8 тис. грн. Середній розмір призначеної соціальної допомоги 3657,26 грн. Допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю - 6 заявникам на суму 10,6 тис. грн. Допомогу особам, які не мають права на пенсію призначено 3 заявникам на суму 4,8 тис. грн. Допомогу особі, яка здійснює догляд за особою з інвалідністю внаслідок психічного розладу – 17 заявникам на суму 33,5 тис. грн. Тимчасову державну соціальну допомогу непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату призначено 11 особам на суму 15,8 тис. грн. Допомогу на дітей, які виховуються в багатодітних сім'ях призначено 6 сім'ям на суму 11,9 тис. грн. Щомісячну адресну допомогу внутрішньо переміщеним особам, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг призначено 25 сім'ям на суму 45,2 тис. грн.

Проведено 56 перерахунки розміру призначених державних допомог, в тому числі масовий перерахунок розміру призначених допомог у зв'язку зі зміною умов призначення допомоги на дітей-сиріт по 6 особових рахунках.

Завдяки своєчасному щомісячному фінансуванню із різних джерел надходжень коштів заборгованість із виплати вищезазначених допомог відсутня.

Відповідно до діючого законодавства, управління праці та соціального захисту у Валківському районі проводиться виплата державної соціальної допомоги, вона виплачується державними підприємствами об'єднаннями зв'язку за місцем проживання інвалідів з дитинства або батьків, усиновителів, опікунів, піклувальників, яким призначена допомога на дітей-інвалідів або інвалідів I чи II групи, які визнані недієздатними.

Планом роботи районної державної адміністрації на 2019 рік, затвердженим розпорядженням голови районної державної адміністрації від 20 грудня 2018 року №1104 було визначено для апарату, структурних підрозділів райдержадміністрації питання в кількості 1466, які виконані протягом 2019

року в повному обсязі.

Станом на кінець 2019 року за очікуваними даними заборгованості із виплати заробітної плати на підприємствах, які розташовані на території Валківського району, складає 217,9 тис. грн..

Постійно вивчається стан дотримання законодавства з оплати праці, в тому числі, в частині своєчасності виплати заробітної плати на підприємствах та установах різних форм власності. З початку року з питань оплати праці моніторингом охоплено 86 підприємств району. За результатами проведеного моніторингу керівникам підприємств надаються необхідні консультації та рекомендації у сфері оплати праці.

З метою забезпечення реалізації державних гарантій у сфері оплати праці, в тому числі і на право своєчасного одержання винагороди за працю, щотижнево здійснюється моніторинг стану виплати заробітної плати, що дає можливість контролювати стан погашення зарплатних боргів та упереджувати їх виникнення.

В управлінні створена база даних про проведення підприємствами та організаціями району атестації робочих місць за умовами праці та її періодичність.

Станом на кінець 2020 року на 44 підприємствах налічується 180 робочих місця із шкідливими умовами праці.

Охоплено моніторингом 3 підприємства з питань стану проведення атестації робочих місць зі шкідливими умовами.

Нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань не зареєстровано.

Одним із завдань управління є здійснення нагляду за додержанням вимог законодавства під час призначення (перерахунку) та виплати пенсій органами Пенсійного фонду України.

У Валківському об'єднаному управлінні Пенсійного фонду України Харківської області протягом 2019 року проводились перевірки: щодо правильності перерахування пенсій – по 96 справах, правильності

призначення та виплати допомоги на поховання пенсіонерів - по 103 особових рахунках.

Управлінням соціального захисту населення проводяться заходи, направлені на реалізацію чинного законодавства щодо призначення та виплати соціальної допомоги, інших соціальних виплат та компенсацій, надання житлових субсидій громадянам на оплату житлово-комунальних послуг у грошовій формі.

2.5 Аналіз соціального захисту особам з інвалідністю в Україні

В Україні проживає багато людей, які мають ті чи інші відхилення у функціонуванні організму. Громадяни з інвалідністю є серед усіх верств населення будь-якого суспільства. Це люди з такими вадами здоров'я, як ураження опорнорухового апарату та центральної і периферичної нервової системи; психічними захворюваннями та розумовою відсталістю; ураженнями органів слуху та зору; ураженнями внутрішніх органів; онкологічними захворюваннями. Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. Нині можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятій людині (650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку.

Для України проблема соціального захисту інвалідів є особливо значущою у зв'язку зі стійкою тенденцією до зростання частки інвалідів у загальній структурі населення. Якщо на початку 90-х рр. минулого століття загальна чисельність інвалідів в Україні становила близько 3% усього населення, або 1,5 млн осіб, то в 2019р. їх чисельність дорівнювала 2,65 млн осіб, у тому числі 122,6 тис. дітей-інвалідів, тобто частка осіб цієї категорії в загальній структурі населення становить 6,3% усього населення, відповідно їх

кількість зросла майже в 1,5 раза.

Рівень державного соціального захисту осіб з обмеженими можливостями є відображенням рівня розвитку суспільства в цілому. Протягом останніх десятиріч у світі відбулися суттєві зміни стосовно ставлення до інвалідів. Основою цих змін є визнання рівності прав інвалідів на повноцінне життя в суспільстві та створення державами реальних умов для реабілітації та соціальної інтеграції інвалідів. Якщо раніше їх основу становили здебільшого мотиви милосердя до інвалідів, то нині – стандартотримання їх прав. Обов'язком держави і суспільства є забезпечення належного соціального захисту і підтримки, соціальної інтеграції, створення рівних можливостей для самореалізації, повноцінного життя, здобуття освіти і працевлаштування, долучення інвалідів до духовного, культурного, спортивного життя.

В Україні кожен 18-й громадянин – інвалід, тобто людина, яка потребує допомоги та підтримки від держави не лише в грошовому еквіваленті, а й особливого планування житла, облаштування під'їздів, громадського транспорту, забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення, сприяння у здобутті освіти, професійних знань, працевлаштування, медичних і культурних послуг.

Широкий спектр проблем людей з інвалідністю в Україні свідчить про необхідність посиленої і комплексної уваги з боку держави й суспільства. Сучасне життя формує відповідні вимоги до соціального захисту цієї категорії населення. Практика показує, що значна частина положень соціально-економічної політики щодо інвалідів застаріла і не відповідає потребам сьогодення, а також не узгоджується із загальновизнаними високогуманними міжнародними нормами і стандартами [2]. Правове поле хоча й містить багато позитивних кроків на шляху вирішення численних проблем інвалідів, але є переважно декларативним, не забезпеченим матеріальними ресурсами та механізмами управлінського впровадження. Отже, існуюча система соціального захисту інвалідів потребує суттєвих змін і доповнень, модернізації.

На наш погляд, сучасна система соціального захисту інвалідів охоплює

не лише державну соціальну допомогу та пенсійне забезпечення, систему пільг і компенсацій та соціально-побутове обслуговування, але й включає охорону здоров'я, освіти та зайнятість осіб з інвалідністю, а також соціальну і професійну реабілітацію та соціальну інтеграцію в суспільство. Тобто соціальний захист осіб з інвалідністю включає не лише матеріальні питання, а й весь спектр проблем і потреб людського життя. Ця теза зумовлена тим, що в сучасному суспільстві будь-яка людина потребує розширеного соціального захисту, який полягає не тільки в фінансово-матеріальній підтримці, а й у створенні різнобічних умов для повноцінного функціонування і розвитку особи, максимальної реалізації її потреб та інтересів [3]. Таким чином, політика соціального захисту інвалідів має включати нові концептуальні підходи, що охоплюють соціально-економічні, політико-правові, організаційно-управлінські, науково-методологічні, морально-етичні та інформаційні аспекти. Нині Україна намагається перейти від медичної до соціальної моделі інвалідності. Остання полягає у взаємозв'язку між людиною з обмеженими можливостями та соціумом, а не фіксування відхилення у її здоров'ї та розвитку, як це притаманно медичній моделі і було характерно для радянської системи управління.

Сучасна державна політика соціального захисту інвалідів включає в себе низку заходів, зокрема створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні інвалідів; створення безперешкодного середовища для інвалідів; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалідів у розв'язанні проблем інвалідів тощо [4]. Головним суб'єктом соціального захисту інвалідів залишається держава. Діяльність держави полягає в розробці заходів, створенні відповідних інститутів, застосуванні механізмів, призначених забезпечувати життєві та соціальні потреби інвалідів, реалізовувати громадянські права та свободи, створювати рівні можливості для їх інтеграції в суспільство, сприятливі умови для забезпечення соціальної, медичної, трудової реабілітації інвалідів.

Одним із головних напрямів соціальної політики Української держави

стосовно інвалідів визначено систему заходів, орієнтованих на поліпшення їхньої життєдіяльності, відновлення соціального статусу, досягнення матеріальної незалежності та всебічної інтеграції в суспільство, програми щодо соціального захисту інвалідів віднесено до пріоритетних державних програм, а видатки на їх виконання переважно відносять до захищених статей Державного бюджету України, проте в реальності інваліди сьогодні належать до найбільш соціально незахищених 5 категорій населення, стан дотримання їх прав свідчить про недостатню участь інвалідів в економічному і соціальному житті суспільства.

Особливу увагу треба приділити соціальній допомозі дітям-інвалідам. В 2019 році розмір державної соціальної допомоги особам з інвалідністю складала:

Інваліди з дитинства I групи: (підгрупа А) – 3212, 80 грн (3074,90грн), підгрупа Б – 2346.00 грн (2245.50 грн).

Інваліди з дитинства II групи – 1564.00 грн (1497.00 грн).

Інваліди з дитинства III групи – 1564.00 грн (1497.00 грн).

На наш погляд, особливо важливими є заходи щодо можливості отримання освіти для осіб з вадами здоров'я. Освіта є одним з найефективніших шляхів виходу людини з особливими потребами зі стану ізоляваності від суспільства, і саме новітні освітні програми, в тому числі навчання дистанційно, мають стати об'єктом комплексного державно-управлінського впливу. Забезпечення освітою дітей-інвалідів перебуває на досить низькому рівні, існуючі навчальні заклади не дають можливості реалізувати себе та мають безліч недоліків. Треба облаштувати заклади освіти відповідно до міжнародних стандартів, тобто зробити вільний від бар'єрів вхід до приміщення, облаштувати санвузли, забезпечити доступ на верхні поверхи школи, доступ до громадського транспорту.

Висновки до розділу 2

Найбільшій увазі виходячи з теми даного дослідження заслуговують доходи громадян України в умовах кризи. Основними показниками впливу на формування доходів України є темп зростання реального ВВП, індекс споживчих цін та динаміка грошової бази в Україні.

Перешкоди економічного розвитку України ведуть за собою виникнення загальноекономічних причин зменшення доходів населення, які формують тенденції зміни структури та рівня доходів. Обґрунтування тенденцій зміни структури та рівня доходів населення України: перешкоди економічного розвитку України:

- геополітичні ризики, центрами яких є Україна та Близький Схід, що мають значний вплив на Україну та світову фінансову систему в цілому;

- порушення торговельних та фінансових зв'язків у регіонах;

- залежність країни від імпорتنих енергоносіїв та відсутність джерел компенсації втрати російського газу, перехід в режим жорсткої економії;

- поглиблення бюджетного дефіциту через падіння економічного розвитку, посилення політичних ризиків, значні видатки на проведення АТО.

Система розподілу доходів населення передбачає використання певних засобів і механізмів їх регулювання на макроекономічному рівні господарювання. Макроекономічний рівень регулювання доходів дозволяє підтримувати рівень соціальної безпеки за тими показниками, що стосуються відносин розподілу доходів, а також створювати стимули до зростання ефективності суспільної праці, що відіграє особливу роль у процесі відтворення валового внутрішнього продукту (ВВП). Він стосується усіх стадій формування та розподілу доходів:

- довиробничого розподілу як частини єдиного відтворювального процесу;

- факторного розподілу доходів у частині формування соціальних стандартів, оподаткування доходів, контролю за дотриманням принципів соціальної справедливості у розподілі;

- перерозподілу доходів – вилучення частини доходів у одних для передання їх іншим через податки, бюджет, кредитну політику тощо.

Метою державної політики щодо підняття рівня та якості життя населення має бути визнання того, що цієї мети не можна досягти включно шляхом підтримки соціально незахищених верст населення. Необхідні комплексні підходи, орієнтовані як на бідні, так і на відносно забезпечені верстви суспільства.

рівень життя населення в Україні залишає бажати кращого. Так, наприклад, сфері здоров'я в нашій державі урядом приділяється дуже мало уваги. Лікарняні заклади не мають належного матеріального забезпечення задля повноцінного їх функціонування. В галузі освіти в зв'язку з глибокою кризою зростає частка населення, яка просто не має змоги навчатися у вищих навчальних закладів, оскільки не вистачає коштів на оплату навчання, а кількість місць державного замовлення у вищих навчальних закладах скорочується з кожним роком. Не все прозоро і з безпекою в нашій державі, особливо сьогодні, коли в країні йде війна.

Тому для ефективного підвищення рівня та якості життя населення України, необхідно комплексно усувати проблеми в багатьох напрямках, а саме:

- скорочення бідності;
- розвиток освіти;
- соціальний захист населення;
- розвиток ринку праці;
- розвиток економіки;
- покращення медичної сфери.

Для підвищення рівня та якості життя необхідним є підвищення заробітної плати та її індексація відповідно до ефективності праці. Забезпечення державою у сфері житлової політики, впровадження систем доступного житла.

В сфері соціального захисту необхідне впровадження справедливих принципів нарахування пенсій залежно від стажу й заробітку, довести мінімальний розмір пенсій до рівня реального прожиткового мінімуму для непрацездатної особи. Також привести основні державні соціальні гарантії до рівня об'єктивно розрахованого прожиткового мінімуму, розширення напрямів соціальної роботи з сім'ями.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

3.1 Нормативно-правове забезпечення та аналіз законодавчих актів регулювання соціальних стандартів

Найвищою цінністю будь-якої держави, у т. ч. й України, є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Отже, кожна держава зобов'язана охороняти ці цінності та забезпечувати їхнє відновлення. Одним із пріоритетних напрямів політики України є соціальне забезпечення та підтримка осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах. Держава декларує виділення матеріальної допомоги, забезпечення притулку та надання інших соціальних послуг для підтримання та відновлення повноцінної життєдіяльності таких осіб, захист їхніх прав та законних інтересів [2].

Реагуючи на зміни в суспільстві та виокремлення основних категорій соціально вразливих груп, законодавство України щодо соціального захисту населення зазнало значних змін, поповнюючись значною кількістю нормативно-правових актів, спрямованих на ті чи інші категорії чи групи громадян.

Надання соціальних послуг відбувається з дотриманням державних соціальних стандартів і нормативів, що регулюються відповідним законодавством. Порядок та основні засоби здійснення державного моніторингу застосування державних соціальних стандартів і нормативів забезпечуються ст. 24 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Такими засобами є: щомісячне оцінювання вартісної величини основних державних соціальних стандартів; ведення державного статистичного обліку щодо дотримання державних соціальних стандартів і нормативів; поточне коригування вартісних величин державних соціальних нормативів та нормативів витрат (фінансування) залежно від зміни

цін та інших умов їхнього формування [3].

Тому в законодавстві в сфері надання соціальних послуг слід виділити нормативно-правові акти, що регламентують надання соціальних послуг окремим категоріям осіб, що дозволяє наблизитись до індивідуалізації отримання соціальних послуг. Зокрема, нормативно-правову основу цього процесу склали прийняті законодавчі акти, що визначають порядок надання соціальних послуг окремим групам населення (табл. 3.1) [28].

Таблиця 3.1
Закони України, що визначають порядок надання соціальних послуг окремим групам населення

Соціальні категорії, групи населення	Закон України	Номер та дата прийнято
Пенсіонери	Про пенсійне забезпечення	Від 05.11.1991 № 1788-ХІІ
	Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку	Від 16.12.1993 № 3721-ХІ
	Про загальнообов'язкове пенсійне страхування	Від 09.07.2003 № 1058-ІV
	Про недержавне пенсійне забезпечення	Від 09.07.2003 № 1057-ІV
Особи з обмеженими фізичними можливостями	Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні	Від 21.03.1991 № 875-ХІІ
	Про реабілітацію інвалідів в Україні	Від 06.10.2005 № 2961-ІV
Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування	Про охорону дитинства	Від 26.04.2001 № 2402-ІІІ
	Про соціальну роботу з сім'ями дітьми та молоддю	Від 21.06.2001 № 2558-ІІІ
	Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	Від 13.01.2005 № 2342-ІV
Безробітні	Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття	від 02.03.2000 № 1533-ІІІ

Умовно цю залежність можна зобразити ієрархічною послідовністю, починаючи з загального законодавства і закінчуючи адресатами надання послуг.

Ієрархія індивідуального надання соціальних послуг: загальне

законодавство; принципи, стандарти, засади, якість; індивідуалізуючи законодавчі акти; соціальні групи (особа, індивід).

Також усю нормативно-правову базу за ієрархією дії умовно можна поділити за двома рівнями:

I рівень – Конституція України, міжнародні документи та закони України;

II рівень – постанови Кабінету Міністрів України, накази профільних міністерств, що відповідають за надання соціальних послуг.

У табл. 3.2 подано основні нормативно-правові акти першого рівня.

Таблиця 3.2

Основні нормативно-правові акти

Група	Назва нормативно-правового акта	Номер та дата прийняття
	Конституція України	Від 28.06.1996
Міжнародні документи	Конвенція ООН про права інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на 61-й сесії ГА ООН	Від 16.12.2009 №1767- VI
	Європейська соціальна хартія	Від 03.05.1996 № ETS N 163
Закони України	Про соціальні послуги	Від 19.06.2003 № 966-IV
	Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні	Від 21.03.1991 №876-XII
	Про реабілітацію інвалідів в Україні	Від 06.10.2005 № 2961-IV
	Про забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення	Від 24.02.1994 № 4005- XII
	Про звернення громадян	Від 02.10.1996 № 394/96
	Про безпечність та якість харчових продуктів	Від 23.12.1997 №771
	Про психіатричну допомогу	від 22.02.2000 № 1489-II
	Про захист населення від інфекційних хвороб	Від 06.04.2000 №1645-III
	Про захист персональних даних	Від 01.06.2010 № 2297-V
	Про доступ до публічної інформації	Від 13.01.2015 № 2939-VI

Оскільки кінцевим результатом надання соціальної послуги має бути виведення отримувача зі складної життєвої ситуації, надзвичайної актуальності набувають емпіричні дослідження оцінювання процесу надання соціальних послуг з позиції саме отримувачів, у ході яких пріоритетним є аналіз таких компонентів:

здатність послуги до підвищення рівня соціальної захищеності отримувачів шляхом задоволення соціальних потреб;

здатність послуги до підтримання життєвих сил отримувача;

задоволеність отримувача змістом, якістю, доступністю послуг, формами та методами їхнього надання.

Основною інноваційною формою індивідуального підходу до надання соціальних послуг є мультидисциплінарний підхід, що регламентується наказом Міністерства соціальної політики України «Про Порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України від 26 грудня 2015 р. № 568, метою запровадження якого є[59]:

забезпечення надання комплексу соціальних послуг індивідуально для кожної особи;

забезпечення доступності соціальних послуг, розширення спектру їх;

охоплення більшої чисельності осіб, задоволення їхніх потреб, а також потреб тих осіб, які проживають у віддалених населених пунктах [6].

На сьогодні в Україні діє значна соціально-захисна нормативна база, що закріплює умови і порядок надання населенню соціальних грошових виплат і соціальних послуг.

Проте ця велика кількість законодавчих актів характеризується складністю та заплутаністю, оскільки немає базового правового акта, який закріпив би загальні засади надання соціальних послуг населенню.

3.2. Розроблення проектної пропозиції та документації соціального проекту «Я теж дитина»

3.2.1. Ідентифікація соціального проекту «Я теж дитина»

Аналіз актуальних проблем соціального захисту дітей-інвалідів в Україні засвідчує, що на нинішньому етапі недостатньо здійснено заходів щодо забезпечення повноцінного життя людей з обмеженими можливостями та фізичними вадами, не проведена модернізація існуючої системи соціального захисту інвалідів.

Проаналізувавши у другому розділі дипломної роботи, систему та проблеми соціального захисту дітей-інвалідів в Україні, був запропонований соціальний проект «Я теж дитина»

Мета соціального проекту «Я теж дитина» - це формування сприятливих умов для соціалізації дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я і забезпечення їх прав на доступну і якісну додаткову освіту.

Завдання:

Забезпечення охоплення дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я якісним і доступною додатковою освітою відповідно до їх психофізичних можливостей в різних варіативних умовах;

Обновлення програмно-методичного супроводу;

Надання допомоги педагогам в розробці адаптованої освітньої програми для різних категорій учнів і дітей-інвалідів;

Розширення можливостей і створення умов для дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я для самореалізації і соціалізації;

Розвиток системи дистанційного навчання;

Формування і подальший розвиток надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги батькам та дітям з даної категорії сімей;

Підвищення правової, психолого-педагогічної грамотності батьків дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я;

Формування толерантного ставлення в установі до дітей-інвалідів;

Залучення уваги громадськості до проблем сімей з дітьми-інвалідами, дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Діти-інваліди - це традиційно одна з найбільш вразливих категорій дітей. Ще недавно вони були повністю ізольовані від суспільства, оскільки вчилися в спеціалізованих школах, окремо від здорових дітей. Однак подібний підхід виявився в корені неправильним, діти дуже відкриті і мають потребу в спілкуванні. Тому в даний час державою створюються певні умови і заходи підтримки даної категорії дітей. Соціальний проект «Я теж дитина» спрямований на створення умов для забезпечення рівного доступу до якісної додаткової освіти дітей-інвалідів. Тим самим створюються умови для активної соціалізації, адаптації та інтеграції дітей-інвалідів до єдиного освітньо-виховного простору.

Крім того, крім освітньої діяльності, в соціальний проект були включені заходи щодо організації дозвілля дітей-інвалідів поряд зі здоровими дітьми, що дозволило дітям відчувати себе повноцінними членами суспільства, а здоровим дітям змінити систему поглядів на загальнолюдські цінності.

Соціальний проект «Я теж дитина» спрямований на створення умов для забезпечення гарантій доступності та якості додаткової освіти для дітей-інвалідів, як самої вразливої категорії населення. Соціальний проект дозволить вирішити проблеми соціалізації, адаптації та інтеграції даної категорії дітей і стати повноцінними учасниками освітньої та виховної діяльності поряд з іншими учнями.

Принципи реалізації проекту:

особистісно орієнтований: формування провідних інтеграційних якостей особистості;

діяльнісний підхід: розвиток особистості в результаті практичної діяльності;

оптимального поєднання індивідуального виховання, самовиховання і виховання в колективі;

середовищний підхід: нерозривний зв'язок з виховними факторами середовища.

Цільові групи проекту:

діти інваліди;
діти з обмеженими можливостями здоров'я;
батьки (законні представники) учнів;
педагогічні працівники.

На нашу думку це актуальний проект, адже держава не проводить таких заходів, До державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства I групи призначається надбавка на догляд за ними. Інвалідам з дитинства I групи надбавка на догляд встановлюється на підставі документів, поданих для призначення соціальної допомоги відповідно до пункту 2.4 цього Порядку.

До державної соціальної допомоги дітям-інвалідам віком до 16 років може призначатися надбавка на догляд за ними. Одиноким матерям (одиноким батькам) надбавка на догляд за дитиною-інвалідом призначається на підставі поданих документів відповідно до пункту 2.4 цього порядку незалежно від середньомісячного сукупного доходу сім'ї, в якій виховується дитина-інвалід. Одиноким матір'ю вважається жінка (яка не перебуває у шлюбі), якщо у свідоцтві про народження дитини-інваліда відсутній запис про батька дитини або запис про батька проведено у встановленому порядку за вказівкою матері. Одиноким батьком вважається чоловік (який не перебуває у шлюбі), який самостійно виховує усиновлену дитину-інваліда або дитину-інваліда, у якої немає матері (мати відмовилась від дитини у пологовому будинку).

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком до 16 років призначається одному з непрацюючих працездатних батьків, усиновителів, опікуну, піклувальнику, в тому числі і інваліду III групи, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом, а також одному з непрацюючих батьків, усиновителів, опікунів, піклувальників з числа інвалідів I або II групи, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом.

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком до 16 років особам, зазначеним в пункті 3.3 цього розділу, призначається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї, в якій виховується дитина-інвалід (крім сімей опікунів і піклувальників), за шість календарних днів, що передують місяцю звернення за призначенням цієї надбавки, не перевищує прожиткового мінімуму на сім'ю.

3.2.2. Загальний опис соціального проекту «Я теж дитина»

Група інвалідності визначається органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством України. Медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 16 років, затверджено спільним наказом МОЗ, Мінпраці та Мінфіну України від 08.11.2001 року. Органи методико-соціальної експертизи та заклади охорони здоров'я у триденний строк зобов'язані надіслати витяг з акту огляду інвалідів з дитинства або медичний висновок про визнання дитини інвалідом до органу праці та соціального захисту населення за місцем проживання інваліда з дитинства або батьків, усиновителів, опікуна, піклувальника дитині інваліда.

Після надходження зазначених документів, не пізніше 10 днів орган праці та соціального захисту населення зобов'язаний направити письмове повідомлення з дитинства, батькам, усиновителям, опікуну, піклувальнику дитини-інваліда про право держави на соціальну допомогу, умови, розмір і порядок її призначення.

Соціальна допомога призначається на кожного інваліда з дитинства чи дитину-інваліда відповідно до порядку Інвалідам з дитинства, які мають одночасно право на державну соціальну допомогу і пенсію, призначається державна соціальна допомога або пенсія за їх вибором. Державна соціальна допомога або пенсія інвалідам з дитинства, яких визнано недієздатними, а також на дітей-інвалідів призначається за вибором їх батьків, усиновителів, опікуна або піклувальника.

Переведення інвалідів з дитинства чи дитини-інваліда з пенсії на державну соціальну допомогу здійснюється на підставі заяви. При цьому державна соціальна допомога призначається з дня звернення за нею. Виплати призначеної державної соціальної допомоги здійснюється з урахуванням суми виплаченої пенсії. До документів, необхідних для призначення державної соціальної допомоги, додається атестат про припинення раніше призначеної пенсії та витяг з акту огляду органів медико-соціальної експертизи чи справи одержувача пенсії (у пенсійній справі залишається завірена у встановленому

порядку копія медичного документа).

Сутність соціального проекту «Я теж дитина» полягає в створенні системної роботи з дітьми-інвалідами, що включає в себе такі напрямки як:

- реалізація адаптованих освітніх програм;
- розвиток системи дистанційної освіти;
- надання консультаційної психолого-педагогічної допомоги;
- підвищення кваліфікації педагогів, які працюють з даною категорією дітей.

Напрями діяльності по реалізації проекту:

- освітня діяльність (реалізація освітніх програм);
- виховна робота (реалізація виховних заходів);
- робота з батьками;
- робота з педагогічними кадрами.

Ресурсне забезпечення:

Для організації роботи використовується матеріально-технічна база освітнього закладу, кадрові ресурси.

Терміни реалізації: липень 2021 - червень 2022 р

Етапи реалізації проекту:

підготовчий (липень 2021-серпень 2021) - вивчення нормативно-правової бази, розробка нормативних документів, оновлення і коригування програмно-методичного матеріалу, складання планів роботи.

практичний (вересень 2021 -травень 2022) - реалізація додаткових загальноосвітніх (загальнорозвиваючих) програм різної спрямованості.

аналітичний (травень 2022-червень 2022) - аналіз результатів освітньої діяльності, оцінка показників, визначення перспектив роботи і напрямків розвитку).

В рамках соціального проекту «Я теж дитина» розроблений спеціальний план роботи по інформаційному просвіті та особливостям соціального обслуговування слабо захищених верств населення.

У табл. 3.3 зображено календарний план-графік заходів соціального проекту «Я теж дитина».

Таблиця 3.3

Календарний план-графік заходів соціального проекту «Я теж дитина»

Найменування заходу	Дата проведення
Підготовчий (липень 2021-серпень 2021)	
Нормативно-правове забезпечення: вивчення нормативних документів; вивчення позитивного досвіду роботи освітніх установ; розробка перспективного плану заходів.	липень – серпень
коригування освітніх програм для дітей з особливими освітніми потребами	серпень
Коригування, оновлення і складання банку даних по учням дітям-інвалідам на 2021-2022 навчальний рік	вересень
Практичний (вересень 2021 - травень 2022)	
Організація навчання та виховання за спеціальними додатковим освітніми програмами, розробленим з урахуванням індивідуальних освітніх потреб	вересень - травень
Надання методичної та консультативної допомоги дітям даної категорії, батькам необхідної для засвоєння загальноосвітніх програм	завжди
Залучення учнів даної категорії в соціально значущу діяльність освітнього закладу (акції, конкурси, фестивалі, виставки)	протягом навчального року
Надання консультативно-методичної допомоги педагогам в організації дистанційного навчання для дітей-інвалідів	протягом навчального року
Забезпечення доступу учнів та педагогічних працівників до методичного комплексу та іншим електронним освітнім ресурсам	протягом навчального року
Проведення лекцій для батьків, що мають на вихованні дітей - інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я	протягом навчального року
Освітлення кращих результатів, досягнень учнів даної категорії на офіційному сайті, в міських ЗМІ	завжди
Аналітичний (травень 2022-червень 2022)	
організація проміжної атестації учнів і атестації по завершенню навчання по додатковій освітній програмі	травень
Підведення підсумків реалізації соціального проекту, оцінка роботи	червень
Складання рекомендацій і визначення перспектив по роботі з дітьми-інвалідами виходячи з отриманих даних	червень

Матеріально-технічна база: музична апаратура (магнітофон, музичний центр) - 3 одиниці, мікшер - 1 одиниця, мікрофони - 3 одиниці, реквізит для лялькового театру (ширма, ляльки), ноутбук - 2 одиниці, принтер - 1 одиниці, відео проектор з екраном - 1 одиниця.

3.2.3. Фінансове обґрунтування соціального проекту «Я теж дитина»

Заходи проекту реалізуються за рахунок місцевого бюджету. Оплата праці педагогічних працівників, які беруть участь в реалізації соціального проекту проводиться відповідно до локальних нормативних документів установи.

У табл. 3.4 зображені витрати на забезпечення соціального проекту «Я теж дитина»

Таблиця 3.4

Витрати на соціальний проект «Я теж дитина»

Найменування	Вартість, тис. грн.	Кількість	Сума
Розроблення сайту дистанційного навчання	26	1	26
Планшет	3	1	3
Музичний центр	4	2	8
Мікшер	3	1	3
Мікрофони	0,5	3	1,5
Реквізит для лялькового театру	7	1	7
Ноутбук	10	2	20
Принтер	2	1	2
Відео проектор з екраном	12	1	12
Загальна сума витрат:	82,5		

Координація та контроль за ходом виконання заходів, передбачених програмою, покладається на центр соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді міської ради. Контроль за використанням бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення виконання програми, здійснюється в порядку, встановленому чинним законодавством України та рішеннями міської ради.

3.2.4. Економічна та соціальна ефективність проекту «Я теж дитина»

Управління праці та соціального захисту населення у Валківському районі має право:

здійснювати контроль за наданням інвалідам, ветеранам праці та війни, сім'ям загиблих військовослужбовців, сім'ям з дітьми, іншим громадянам пільг, установлених законодавством;

перевіряти стан безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на виробничих об'єктах, що перевіряється, обов'язкові для виконання розпорядження щодо усунення виявлених недоліків;

вимагати від посадових осіб усунення від роботи працівників, які не пройшли медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань з охорони праці, на мають допуску до відповідних робіт або порушують вимоги нормативно-правових актів про охорону праці;

подавати органам державного нагляду за охороною праці пропозиції про притягнення до відповідальності працівників підприємств, установ та організацій, які не дотримуються вимог нормативно-правових актів про охорону праці;

здійснювати контроль за дотриманням підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності встановленого порядку оформлення документів (у тому числі їх достовірності) для призначення допомоги;

одержувати в установленому порядку від інших структурних підрозділів районної держадміністрації, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності інформацію, документи та інші матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

подавати районній держадміністрації та головному управлінню праці та соціального захисту населення пропозиції з питань, що належать до компетенції управління;

здійснювати контроль за своєчасним проведенням атестації робочих місць працівників, зайнятих на підземних роботах, на роботах з шкідливими і небезпечними умовами праці;

залучати спеціалістів інших структурних підрозділів районної

держадміністрації, підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до компетенції управління.

Управління праці та соціального захисту населення під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими структурними підрозділами районної держадміністрації, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами, установами, організаціями, громадянами та їх об'єднаннями.

По закінченню реалізації проекту планується отримати наступні результати:

- збільшення числа дітей-інвалідів, залучених в систему додаткової освіти;
- удосконалення навчання дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я через організацію роботи сайту дистанційного навчання;

- накопичення педагогічного досвіду в роботі з сім'ями, що мають дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я;

- надання консультаційної психолого-педагогічної допомоги;

- збільшення результативності участі дітей-інвалідів, в різних конкурсах і відвідування культурно-масових заходів;

- створення умов для інтеграції дітей даної категорії в суспільство.

Ефективність реалізації проекту оцінюється за такими критеріям і показниками:

- рівень задоволеності учасників проекту;

- кількість дітей-інвалідів, залучених в систему додаткової освіти;

- високий і середній рівень освоєння додаткової освітньої програми;

- наявність сайту дистанційного навчання;

- кількість дітей, які є учасниками, лауреатами та дипломантами в конкурсах різного рівня.

Форми оцінки реалізації проекту:

- соціологічні дослідження (анкетування, опитування);

- атестація учнів і атестації по завершенню навчання по додаткової освітньої програми;

- експертиза;

- моніторинг.

Висновки до розділу 3

Найвищою цінністю будь-якої держави, у т. ч. й України, є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Отже, кожна держава зобов'язана охороняти ці цінності та забезпечувати їхнє відновлення. Одним із пріоритетних напрямів політики України є соціальне забезпечення та підтримка осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Назва соціального проекту магістерської дипломної роботи – «Я теж дитина». Мета соціального проекту «Я теж дитина» - це формування сприятливих умов для соціалізації дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я і забезпечення їх прав на доступну і якісну додаткову освіту. Сутність соціального проекту «Я теж дитина» полягає в створенні системної роботи з дітьми-інвалідами, що включає в себе такі напрямки як:

- реалізація адаптованих освітніх програм;
- розвиток системи дистанційної освіти;
- надання консультаційної психолого-педагогічної допомоги;
- підвищення кваліфікації педагогів, які працюють з даною категорією дітей.

Терміни реалізації: липень 2021 - червень 2022 р

Заходи проекту реалізуються за рахунок місцевого бюджету. Оплата праці педагогічних працівників, які беруть участь в реалізації соціального проекту проводиться відповідно до локальних нормативних документів установи.

По закінченню реалізації проекту планується отримати наступні результати: збільшення числа дітей-інвалідів, залучених в систему додаткової освіти; удосконалення навчання дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я через організацію роботи сайту дистанційного навчання; накопичення педагогічного досвіду в роботі з сім'ями, що мають дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я; надання консультаційної психолого-педагогічної допомоги; збільшення результативності участі дітей-інвалідів, в різних конкурсах і відвідування культурно-масових заходів; створення умов для інтеграції дітей в суспільство.

ВИСНОВКИ

Економічний розвиток будь-якої країни світу визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення. В останні десятиліття посилилася увага дослідників до вивчення якості життя населення. Це було обумовлено переходом від традиційного розуміння соціального розвитку як наслідку економічного зростання до його осмислення як розширення можливостей людини [10]. Найважливішим завданням державних органів управління є подолання низького рівня життя населення.

У першому розділі дипломної роботи було розглянуто сутність та теоретичні засади рівня та якості життя населення в умовах економічної кризи. Рівень та якість життя характеризує досягнутий на певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення, що є предметом соціального захисту – необхідного елемента функціонування будь-якої розвиненої держави, який слугує основною складовою соціально-розвинутої держави, адже його предметом є людина та можливості її всебічного розвитку. На сьогодні визначальним чинником, що впливає на рівень життя українського населення, є економічна ситуація, що склалася в країні сьогодні, системний аналіз якої дає змогу зрозуміти реальну масштабність макроекономічних диспропорцій, що виникли внаслідок гіперінфляційних потрясінь, і які в умовах кризової стагнації економіки призвели до значних втрат життєвого рівня населення України [11].

У другому розділі проаналізовано рівень та якість життя населення та критерії його оцінки. Відомо, що рівень та якість життя населення є показником результативності соціальної політики держави. Проте соціальна політика України базується переважно на категорійних принципах надання допомоги (без перевірки доходів). Обсяги допомоги, які надаються на виключно адресних засадах (з перевіркою доходів одержувачів) становлять менш ніж 1% від загальних видатків на соціальний захист [6]. Цей показник є надто малим порівняно з країнами ЄС, де він становить 12-15%.

У третьому розділі дипломної роботи були розглянуті напрями та рекомендації щодо регулювання соціальних стандартів та якості життя

населення України в умовах економічної кризи.

В результаті проведеного дослідження було зроблено:

визначені основи та систематизовано теоретичний підхід до визначення поняття «стандарт і якість життя»;

проаналізовано підходи до оцінки рівня та якості життя населення;

проведено аналіз динаміки показників, що характеризують рівень та якість життя населення України в умовах кризи;

розглянуто процеси, що впливають на регулювання рівня та якості життя населення України в умовах кризи.

Запропоновано оптимізацію на макроекономічному рівні, що здійснюється через встановлення співвідношення в структурі доходів працюючого населення; на мікроекономічному рівні – через справедливу диференціацію прибутку та заробітної праці; індивідуальному рівні завдяки активізації власної підприємницької діяльності, координації дій стосовно цільового вкладання вільних грошових коштів в альтернативні варіанти їхнього примноження, використанню оренди для здачі об'єктів власності, інтенсифікації процесу самонавчання та розвитку талантів.

З метою посилення соціального захисту такої вразливої верстви населення як діти-інваліди та діти з обмеженими можливостями здоров'я, розроблено проектну пропозицію щодо соціального проекту «Я теж дитина».

Завданням якого є: забезпечення охоплення дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я якісним і доступною додатковою освітою відповідно до їх психофізичних можливостей в різних варіативних умовах; оновлення програмно-методичного супроводу; надання допомоги педагогам в розробці адаптованої освітньої програми для різних категорій учнів і дітей-інвалідів; розширення можливостей і створення умов для дітей-інвалідів, дітей з обмеженими можливостями здоров'я для самореалізації і соціалізації; розвиток системи дистанційного навчання; формування і подальший розвиток надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги батькам та дітям з даної категорії сімей; підвищення правової, психолого-педагогічної грамотності батьків дітей-інвалідів.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріїв В. Соціальне страхування: історія, проблеми // Соціальний захист. – 2006-7. – № 2. С.43-51.
2. Актуальний стан та проблеми діючої системи соціального захисту в Україні. – Режим доступу: <http://gurt.org.ua/news/recent/3803/> 6.
3. Бабак І.М. Бідність в Україні: методологічний аспект // Стратегія розвитку України: соціологія, економіка, право. – 2008. – № 1/2. – С. 201–204.
4. Бандур С. І., Кучинська О. О. Система соціального страхування в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку // Стоян О. М. Україна: утвердження незалежної держави: 1991 – 2007р. К.,2001.
5. Баранова Н.П. Соціальні стандарти та соціальні гарантії в системі соціальної політики України / Н.П. Баранова, Т.В. Новікова ; Центр перспективних соціальних досліджень // Національна академія наук України. – Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=42:2010-06-13-21-23-56&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27.
6. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навч. Посіб.; -К.: «Олан», 2008. – 312 с.
7. Богданова Т. І. Якість життя населення – як мета політики соціально-орієнтованої держави. //Вісник соціально-економічних досліджень. Вип.37./ Одес.держ.екоп.ун-т.- Одеса: ОДЕУ,2009.-343 с. -С.8-15.
8. Близнюк В.В. Перспективи розвитку соціально-трудової сфери України / В.В. Близнюк // Prosopon. Europejskie Studia Społeczno-Humanistyczne. – 2012. – № 2. – С. 87–102.
9. Бобков В.Н., Мстиславский П.С.. «Качество жизни: сущность и показатели»// Человек и труд. -1996. – № 6
10. Ватченко О.Б. Дослідження рівня життя населення в Україні / О.Б. Ватченко, Д.С. Козенко // Держава та регіони. Серія. Економіка та підприємництво. – 2010. – №4. – С. 22-28.
11. Вольська О. М. Шляхи забезпечення зростання рівня якості життя населення країни / О. М. Вольська // Економіка будівництва і міського

господарства. – 2011. – Т. 7. – № 2. – С. 73–79.

12. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор та ін. К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, Програма Розвитку ООН, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2013. 50 с. URL: <https://www.idss.org.ua/monografii/>

13. Витрати і доходи домогосподарств України у 1999 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) / Стат. бюлетень. – К.: Держкомстат України, 2000. – 210 с.

14. Ганко А. Фінансовий механізм реалізації державної програми соцзахисту // Соціальний захист. – 2004. – № 5. – с.45-47.

15. Гончарова С. Ю. Причини і тенденції зміни рівня доходів населення за регіонами України / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон : ВД «Гельветика», 2015. – № 14, Ч. 1. – С. 124-127. – (Серія «Економічні науки»).

16. Гончарова С. Ю. Типізація систем соціальної стратифікації / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (Харків, 22-23 травня 2014 р.) – Харків : Вид. «ИНЖЕК», 2014. – С. 72-74.

17. Гордей О. Система чинників і фінансові показники вимірювання рівня життя населення / О. Гордей // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 222–226.

18. Горбатов В. М. Уровень и качество жизни населения АПК / В. М. Горбатов, В. С. Пономаренко, Н. А. Кизим. – Х. : ИД «ИНЖЕК», 2005. – 240 с.

19. Герасімов О. Аналіз сучасного стану колективно-договорного регулювання в Україні/ О. Герасімов // Україна: аспекти праці.- 2011р.-№2.- С.45 -50.

20. Губар О. Є. Соціальне стахування у забезпеченні суспільного добробуту // Фінанси України. – 2006. – № 8. – С. 130-137.

21. Губар О. Є. Організаційні та правові засади соціального страхування в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №

7-8. С. 155-162.

22. Демченко О. Проблеми страхування від нещасних випадків // Соціальний захист. – 2002. – № 3. – С.25-27.

23. Державний бюджет і бюджетна стратегія в умовах економічних реформ: у 4 т. / ДННУ «Академія фін. управління»; за заг. ред. М.Я. Азарова. – К., 2011.

24. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.08.2019).

25. Доходи та витрати населення у 2017 році : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство». 2019. 106 с

26. Дорошенко Ю. О. Критеріально-факторне оцінювання якості життя людини / Ю. О. Дорошенко, О. О. Степанюк // Вісник Державної академії житлово-комунального господарства. – 2009. – № 2. – С. 10–30.

27. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-4 від 09.07.2003р. // Податки та бухгалтерський облік. – 2003. – № 70.

28. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» № 2240-3 від 18.01.2001р. // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 21.

29. Закон України «Про Державний бюджет на 2008 рік». // Відомості Верховної Ради – 2007р.

30. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний Бюджет України на 2009 рік». // Вісник Податкової служби України. – № 15 (квітень). – 2008. – с.29.

31. Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» № 400/97 – ВР від 26.06.1997р. // Все про бухгалтерський облік. – 2002. – № 12.

32. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання» № 1105-12 від 23.09.1999р. // Все про бухгалтерський облік. –

2001. – № 40.

33. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» № 2213-111 від 02. 03.2000р. // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 21.

34. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами» № 2181- 3 від 21.12.2000рю // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 16.

35. Закон України «Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування» №2213-3 від 11.01.2001р. // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 21.

36. Звіт по науково-дослідній роботі „Розроблення системи індикаторів оцінки якості життя населення України для здійснення комплексного моніторингу, у тому числі порівняння з іншими країнами” Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України на замовлення Міністерства економічного розвитку та торгівлі України (№ державної реєстрації 0112U008469) // К.: Ін-т демографії та соц. досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. – 670 с

37. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р.//Голос України. – 1996. – 13 липня.

38. Коваленко М.А. Управління економічною безпекою регіону: сутність та механізм реалізації / М.А. Коваленко, І.І. Нагорна, Б.В. Сіленков. – К. : Олді-плюс, 2006. – 444 с

39. Кравченко О.О. Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. URL: global-national.in.ua/archive/17-2017/119.pdf.

40. Краус Н.М. Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання : монографія. – Полтава : Дивосвіт, 2014. – 148 с

41. Красномоєць В. А. Аналіз підходів до трактування рівня життя населення / В. А. Красномоєць // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. Збірник наукових праць. — Київ : КНЕУ, 2014. — №1(7). — С. 132–137 2.

42. Кікіян Т. Страхова пенсійна виплата – чи можна її надати більш цивілізованого вигляду? // Україна: аспекти праці. 2006. – № 3. – С. 29-33.
43. Кичко І. І. Страхування як елемент фінансового механізму соціального захисту. // Фінанси України. – 2007. – № 4. – с. 148.
44. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу: монографія / Е. М. Лібанова. - К.: КНЕУ, 2008. – 328 с.
45. Лопушняк Г. С. Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти / Г. С. Лопушняк // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2014. – № 2. – С. 491-499.
46. Мандибура В.О. Рівень життя населення та механізми його регулювання: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.09.01 / Мандибура В.О. ; НАН України. Ін-т економіки. – К., 1999. – 36 с.
47. Махсма М. Б. Економіка праці та соціально-трудова відносина / М. Б. Махсма. – К. : Вид. Європейського ун-ту, 2003. – 188 с.
48. Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: механізм державного регулювання: монографія / О. А. Мельниченко. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. – 232 с.
49. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії // Соціальний захист. – 2007. – № 2. – С. 20-24.
50. Надточій Б. Соціальне страхування чи соціальне забезпечення? // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 34. – С.5.
51. Новіков В. Соціальна політика і пенсійне забезпечення // Соціальний захист. – 2008. – спецвипуск. – с. 41-46.
52. Ноздріна Л.В. Якість життя населення в перехідній економіці України. Автореф. дис... к-та економ. наук. - Львів, 2001. – 24 с.
53. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування № 16/98-ВР від 04.01.1998р. // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 21.
54. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування № 16/98 – ВР від 04.01.1998р. // Все про бухгалтерський облік. – 2008. – № 21.
55. Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення України :

монографія / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ф. В. Узунов. – Х. : Видавничий дім "ІНЖЕК", 2003. – 226 с.

56. Приступа Є., Кеуриш Н. Якість життя людини: категорії, компоненти та їх вимірювання // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2010. – № 2. – С. 54–63.

57. Рогожин О.Г. Економічні механізми міграцій та природного відтворення населення: концепція демоекономічної ніші / Рогожин О.Г. // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 1 (11). – С. 61–70.

58. Рейтинг рівня життя населення. 2017. URL: allkharkov.ua/news/state/reiting-urovnia-jizni-2018-ukraina-mejdy-bangladesh-ibyrkina-faso.html.

59. Семенченко А. В. Аналіз причин нерівності доходів найманих працівників в Україні та методи їх регулювання / А. В. Семенченко // Управління розвитком : зб. наук. статей. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – № 14 (111). – С. 3-4.

60. Сундук А.М. Регіональний вимір економічної безпеки України / А.М. Сундук. – К. : Логос, 2007. – 182 с.

61. Соціально-економічна захищеність населення України: стан, тенденції, напрями використання ; стат. зб. / наук. ред. О. Г. Осауленко. – К. : Держкомстат України, 2003. – 147 с. 16.

62. Соціальні індикатори рівня життя населення : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. – К. : Держкомстат України, 2012. – 221 с

63. Топічів О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

64. Трубич С. Ю., Швець В. Є. Формування системи соціального страхування // Фінанси України. – 2007. – № 2. – С. 110.

65. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика / Л. Ф. Удотова. – К. : КНЕУ, 2002. – 376 с.

66. 7. Узунов Ф. В. Визначення понять і компонентний склад оцінки рівня та якості життя населення регіонів України / Ф. В. Узунов // Економіка розвитку. – 2003. – № 4(28). – С. 20–24.

67. Фертікова Т. М. Дослідження динаміки добробуту населення

України / Т. М.Фертікова // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1(3). – Том 2. – С. 339-340.

68. Фурман В. М. Страхові послуги для населення. // Фінанси України. – 2007. – № 4. – с. 139.

69. Фурман В. М. Страхування та роль в соціально-економічних процесах. // Фінанси України. – 2008. – № 8. – с. 145.

70. Хаустова В. Є. Інтегральне оцінювання рівня життя населення регіонів України методом ентропії / В. Є. Хаустова, О. І. Омельченко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 2 (116). – С. 137–146.

71. Швець І.Б., Шаталова Є.В., Коновальчик В.В. Дослідження якості життя населення в Україні // Научные труды ДонНТУ, Сер.економ. – Вып.75. – 2004. – С.5-9

72. Юрій С. І., Шаварина М. П., Шаманська Н. В. Соціальне страхування: підручник. –К.:Кондор. – 2007. – с. 464.

